

A II. Országos Honismereti Konferencia vitájához írásban benyújtott hozzászólásokból

Vértés Róbert

**Fokozott jelentősége van a népi demokratikus fejlődés és a szocialista építés
három évtizedes időszakának**

Kedves Elvtársak! Engedjék meg, hogy az MSZMP KB Párttörténeti Intézete nevében üdvözlöm a tanácskozást.

Ez az üdvözet nem pusztán udvariassági aktus részünkről, hanem annak a jele, hogy a honismereti munkának nagy jelentőséget tulajdonítunk. Mint tudjuk, a honismereti tevékenység nem új dolog, még csak nem is a szocialista építés eredménye. A haza, a szülőföld, a szűkebb környezet múltjával és jelenével — különböző területeken — már a francia felvilágosodás óta foglalkoztak, és nálunk Magyarországon már a századforduló idején értékes honismereti eredmények születtek. E munka nagyarányú felvirágzása azonban csak napjainkban következett be. És ez nem tekinthető véletlennek. Legyen szabad Kovács Máté professzort idéznem, aki a Hazafias Népfront V. kongresszusa alkalmából megjelent impozáns honismereti bibliográfia bevezetőjében a következőket írta: „Mint a mai fejlett társadalmak általában, mi is egyre tudatosabban hármasságban kötöttségben élünk. Mind többen és rendszeresebben tájékozódunk a nagyvilág s az emberiség életének eseményeiről. Mind többen és mind jobban igyekszünk áttekinteni országunk és népünk életének egészét, fejlődésünk céljait, eredményeit és nehézségeit. Egyre többen és szervezettebben illeszkedünk bele szűkebb környezetünk: szülőföldünk, lakóhelyünk, munkahelyünk kis világába.”

Ha a modern kor általában kedvez a helytörténeti munkának, akkor különösen vonatkozik ez a szocialista építés időszakára. A marxizmus—leninizmus egyik alapelve éppen a történetiség: annak szem előtt tartása, hogy ami van, az lett valamiből. Tudjuk, a honismereti munka távolról sem kizárólag történeti jellegű, de történész-munka nélkül aligha lehetséges a kor színvonalán álló honismeret kialakítása. A történeti tevékenység fontos alkotóeleme tehát a honismeretnek. Az előbb említett nagy bibliográfia és a számtalan más kiadvány bizonyítja annak, hogy a honismereti munka milyen jelentős eredményeket ért el; hozzátehetjük nemcsak mennyiségi, hanem minőségi tekintetben is. Ha arra gondolunk, hogy az utóbbi évek során — részben a különböző évfordulókkal kapcsolatban — milyen jelentős helytörténeti és üzemtörténeti munkák jöttek létre, akkor meg lehetünk elégedve. Szólni kell arról is, hogy ezek az írások nemcsak szűkebb értelemben vett honismereti funkciót teljesítenek, hanem egyben az egész, országos történész-munka alkotóelemei.

Nem feledkezhetünk meg azonban arról, hogy a honismereti munkát csak bizonyos veszélyek leküzdése révén emelhetjük magasabb színvonalra. Fontos a megfelelő arányok kialakítása. A feldolgozó munka nem irányulhat egyoldalúan egyes témakörök felé, míg mások homályban maradnak. Itt nemcsak témákról, hanem személyiségekről is szó van. Nem lenne helyes úgynevezett divatos témák, illetve divatos történeti személyek kizárólagos előtérbe állítása. Fontosak a megfelelő kronológiai arányok is. A történeti fejlődés egészére kell kiterjesztenünk érdeklődésünket, ezen az egészen belül azonban fokozott jelentősége van a népi demokratikus fejlődés és a szocialista építés immár három évtizedes időszakának.

Amikor ennek az időszaknak a kultiválásáról, illetve ennek szükségességéről beszélünk, nem mechanikus megoldásokra gondolunk. Egy elvi-történeti szempontból helyes, színvonalas munka — szóljon bár a régebbi témákról — nagyobb szolgálatokat tesz, mint egy olyan, nivótlanul megírt, amely akár a legutóbbi időkből meríti tárgyát. A vezetésnek, az irányításnak a munka kiadói, szerkesztői és lektori ellenőrzésének — akár helytörténetről, akár üzemtörténetről van szó — szakszerűnek kell lennie. Jól tudjuk, hogy különböző műfajokkal van dolgunk. Elég talán utalni az úgynevezett krónikáira, mint a honismereti munka egyik sajátos műfajára. Szem előtt kell tartanunk az egyes műfajok szabályait, mert különben az a veszély fenyeget, hogy formában vagy tartalomban egyaránt zavaros írások jönnek létre. A honismeret irányítóit tehát kiváltképpen nagy feladat terheli.

Úgy vélem csak hasznos lehet, ha mindazok, akik a honismereti munkát irányítják és szervezik, rendszeresen figyelemmel kísérik az országos tudományos kutatómunka eredményeit és szükségleteit, elkerülik a provincializmust, számitásba veszik azokat a témaköröket, amelyekre a központi kutatómunka elsődlegesen irányul. A mi intézetünk terveiben például nagy nyomatékkal szerepelnek a munkásosztály múltjával kapcsolatos témakörök, amelyek magukba foglalják a rétegződést, az élet- és munkaviszonyokat, az anyagi és kulturális helyzetet egyaránt. Nyilván nagy segítséget jelent, ha ezeket a témaköröket a helytörténeti munka is számitásba veszi. A másik általunk vizsgált nagy témakör a munkásmozgalmak *eszméi-ideológiai fejlődése*. Ennek is megvan a helytörténeti vetülete. A helytörténeti munka nem korlátozódhat kizárólag szerzői és szerkesztői tevékenységre; fontos része — ezt itt aligha kell hangsúlyozni — az írott források, tárgyi emlékek gyűjtése, a műemlékek védelme és megbecsülése. A különböző levéltárakra és múzeumokra tehát e munka során igen jelentős feladat hárul. E munka azonban — akármelyik területéről legyen is szó — nem öncélú, pepecselés jellegű. Állandóan szemünk előtt kell tartanunk a nevelés és a szocialista tudat kialakításának fontos szempontjait. Az előzőkből következik, hogy az internacionalizmusra és az igazi hazafiságra történő nevelésnek a honismeret — ha meggyőző és színvonalas írásokban mutatkozik meg — az egyik leghatékonyabb eszköze.

Bevezetőben arról beszéltem, hogy honismereti munkánknak milyen jelentős eredményei vannak. Jócskán túl vagyunk a kezdeteken. Az eredmények azonban nem feledtethetik a megoldásra váró nagy feladatokat; a munka kiszélesítését, szervezettebbé, rendszeresebbé tételét, színvonalának emelését. Ezeket a feladatokat csak akkor valósíthatjuk meg, ha mindazoknak, akik részt vesznek a megoldásban, nagyobb ösztönzést, nagyobb segítséget adunk. Jelentős feladat hárul tehát a helyi szervekre, de a központi szervekre, a központi intézményekre is. A Párttörténeli Intézet szinte fennállása óta állandóan kapcsolatban van — elsősorban lektori, konzultánsi tevékenység révén — a honismereti munkával. Ennek a kapcsolatnak megnyilvánulási formái voltak azok a — rendszerint különböző évfordulókhoz kapcsolódó — pályázatok is, amelyek meghirdetésében, elbírálásában és díjazásában — más intézmények mellett — intézetünk is részt vett. Tevékenységünknek ezeket a formáit a jövőben is igyekeznünk megtartani és fejleszteni. Meggyőződésünk tehát, hogy nem hobbyról, nem műkedvelésről, hanem a szocialista tudat kialakításának fontos tényezőiről van szó. A műkedvelésben rejlő szenvedélyességről ugyanakkor nem kívánunk lemondani.

A tanácskozáshoz intézetünk igazgatósága nevében sok sikert kívánok.

Rácz István

A Hazafias Népfrent által elhintett mag Pápán és a járásban termékeny talajra talált

A honismereti mozgalom jelentőségével, a szocialista hazafiságra való nevelésben betöltött fontos szerepével nem kívánok foglalkozni. Amit ehhez a kérdéshez mégis hozzáténnék, az két megjegyzés. Az első: sem városi, sem községi vezető nem töltheti be teljes sikerrel a funkcióját, az új vezető pedig igen sok, előtte érthetetlen és megmagyarázhatatlan ellenállásba, akadályba ütközik, ha nem ismeri alaposan a település lakosainak a hagyományait, szokásait, történetét. Második: az előbbiekből következik. Meg kellene találni annak a módját és lehetőségét, hogy a honismereti mozgalom politikai jelentőségét, szerepét a községi és városi vezetőket képző iskolákon, köztük például a Tanácsakadémián — ha csak szerény óraszámokban is, de — oktatni lehessen. A példák sora bizonyítja, hogy a Hazafias Népfrent által elhintett mag, kezdeményezés ott talált termékeny talajra, ahol sikerült a vezetőket megnyerni. Azért is indokolt a honismereti mozgalom országos és megyei eredményeink népszerűsítése, hogy akik nem ismerik, ne azonosítsák a hobbyval.

A megyék irányítása még hatékonyabb és eredményesebb lenne, ha pl. a megyei tanácsok, a végrehajtó bizottságok legalább ciklusonként egyszer érdeklődnének a mozgalom gondoljai iránt, számon tartanák eredményeinket, terveinket. El kellene érni, hogy a megyei honismereti bizottságok által kidolgozott ötéves program a megye művelődéspolitikai tervének részévé váljék.

Helyesnek tartanánk, ha a legközelebbi országos tanácskozást megelőznék a területi (járási, városi és megyei) szintű tanácskozások. Ezeket összegezve lehetne egy-egy terület eredményét, gondjait az országos tanácskozáson értékelni, hasznosítani. Helyes lenne, ha a nyilvánosság elé kerülne az Országos Honismereti Bizottság V. ötéves terve (programja), hogy a mozgalmat orientálja és a benne kitűzött célokat a területi munkában hasznosítani tudja.

A Hazafias Népfront Pápa Járási bizottsága lehetőségei szerint segítette és segíti a honismeret munkáit. A községekben néprajzi és munkásmozgalmi kiállításokat rendeztünk. Az utolsó tíz évben sem múlt el esztendő anélkül, hogy valahol a járásban kiállításra ne került volna sor. Rendeztünk kiállítást a bakonyalji német nemzetiség használati tárgyaiból, Pápa város és a községek veteránjainak dokumentumaiból, a Csóti Hadifogolytábor emléktárgyaiból stb. A járásnak három gyűjtőszobája van: Csótón, Külsővaton és Vaszáron. Negyedikként Döbröntén létrehozzuk a német nemzetiségű lakosság néprajzi gyűjtőszobáját.

Tekintettel arra, hogy bizottságaink tagjai sorában igen kevés a középiskolai tanár, akik pl. a helytörténeti kutatóknak módszertani, szakmai segítséget tudnának adni, azt a gyakorlatot vezettük be, hogy évenként 3—4, a honismereti munkában nagy tapasztalattal rendelkező szakembert hívunk meg előadónak. Hasonló törekvés érvényesült a Döbröntei Várúnnepség és Ifjúsági Találkozó keretében évenként megrendezett honismereti tanácskozáson is. Az előadások mindig a szakkörvezetőket, pedagógusokat és kutatókat leginkább érdekli, időszzerű kérdésekkel foglalkoznak. Ezen a tanácskozáson hirdeti ki a Megyei Honismereti Bizottság minden évben a helytörténeti pályázat eredményét. Meghívott előadónk volt dr. Szántó Imre Szegedről, dr. Ruzsás Lajos Pécsről, dr. Gecsényi Lajos és dr. Simon Péter a Párttörténeti Intézet tudományos munkatársai. Az 1975. évi tanácskozást Pápa város II. világháború alatti munkásmozgalmának megismerésére fordítottuk és előadónak Vass Henrikét, az illegális mozgalom egyik városi vezetőjét kértük fel.

A járásban tevékenykedő helytörténeti kutatókat, akik között — a pedagógusok mellett — megtaláljuk a községi tanácselnököt, a körorvost, a lelkesít, lelkesítette és lelkesíti az a tudat, hogy — ha szerény formában is — a munkájuk nyilvánosságot kap. A HNF Járási Bizottsága — házilag sokszorosított kiadványban — *Járási Honismereti Tanulmányok* cím alatt közreadja a legjobb dolgozatokat.

Gyarapította a feldolgozások számát honismereti bizottságunknak a községek vezetői részére kiadott javaslata, hogy addig se évfordulót ne ünnepeljenek, se emléktáblát ne helyezzenek el, amíg a témát valaki fel nem dolgozta és írásos dokumentációja nincs. Ezeket a dolgozatokat a tanácsok rendszerint lesokszorosították, bekötötték és az ünnepség napján átadták a tanácsstagoknak, megküldték a járás könyvtárainak is. Ilyen módon készült el az Iházi csata, Nagytevel újratelepítésének és a Csóti Hadifogoly és Leszerelőtábor rövid története is.

Ma már alig van e hazában olyan város, sőt járás is, ahol az irodalmi, történelmi emlékekre, vagy a hagyományokra alapozva ne rendeznének a lakosságot, sőt a környéket is megmozgató találkozót, várúnnepséget, ünnepi hetet, szüreti mulatságot stb. Üdvözlőlni lehet ezeket a rendezvényeket. Hasznos volna a mozgalom számára e rendezvények tanulságait összegezni, a hasznosítható tapasztalatokat közzétenni, hogy okulni lehessen belőlük. Mi is szívesen megismernénk pl. a hozzánk hasonló körülmények között szervezett járási rendezvények módszerét és készségesen átadnánk a Döbröntei Várúnnepség szervezésének 13 éves tapasztalatát.

A honismereti munkát az évfordulók viszik, lendítik előre. Bizonyíték erre, hogy nálunk 1972-ben a várúnnepség 10., 1973-ban a Csóti Hadifogolytábor felszámolásának 50., 1974-ben az Iházi csata 125., 1975-ben a hazánk felszabadulásának 30. évfordulója adott megtisztelő és szép feladatot a honismeret munkásainak. 1976-ban a Külsővaton megrendező megyei Rákóczi ünnepség teszi majd a lakosság és a mi számunkra is emlékeztetéssé az évfordulót.

Sikerült a politikai, a tanács: vezetőket, a pedagógusok jelentős részét a honismereti mozgalom számára megnyerni, figyelmüket és érdeklődésüket felkelteni. Az elmúlt évben a járási pártbizottság beszámoltatta a HNF járási vezetőit a községekben folyó honismereti munkáról. A jó kapcsolat eredménye, hogy a községi párt, tanács, népfőnt vezetők közül a honismerettel kapcsolatos terveiket, igénylik a bizottságunk segítségét és szinte elvárják, hogy részesei, támogatói legyünk a rendezvények, ünnepségek szervezésének.

Örömmel jelenthetem a tisztelt tanácskozásnak, hogy Pápa városban — a vb. határozata nyomán — szervezetté vált a krónikairás, és befejeződött a földrajzi névgyűjtés. Kezdeményezésünkre elkészült a járásról egy dia-sorozat, kiemelt ünnepséget

rendeztünk járásunk elsőnek felszabadult községében, Ugodon, az iskola, Marcallton a tanácsháza falán elhelyezett emléktáblák jelzik a 30. évfordulóról történt megemlékezéseket. Két községünk emlékoszlopot állított április 4., a Vörös Hadsereg felszabadító harcainak emlékére.

Befejezésül el szeretném még mondani, hogy a községekben megrendezett ünnepségek felkeltik a lakosság érdeklődését múltjuk iránt, felébresztik hazaszereteteiket, megmozdul a falu apraja-nagyja, csinosítanak és parkíroznak. Így válik a tudat és az érzelem formálása a szocialista hazaszeretetre-nevelés, a községpolitika szerves részévé.

Dr. Gyarmathy Zsigmond

Társadalmi igényből született a Szabolcs-Szatmár megyei honismereti mozgalom

A vásárosnaményi járás művelődési felügyelőjeként 1957. decemberében szerveztem meg a pártbizottság, a tanács végrehajtóbizottságának, a tömegszervezetek egyetértésével és támogatásával a járási tanács vb mellett működő Tudományos és Művészeti Tanácsot, mint a népművelés helyi társadalmi koordináló szervét. A Tudományos és Művészeti Tanács öt szakbizottsága közül az egyik a helytörténeti és honismereti volt. A helytörténeti és honismereti szakbizottság kezdeményezésére egymás után alakultak iskolákban, művelődési házakban és felnőttek körében is a honismereti szakkörök Vásárosnaményban és a környékén.

A vásárosnaményi Esze Tamás Művelődési Központ felnőtt és az általános iskolai gyermek szakköröknek vezetője lettem, 1968-tól a II. Rákóczi Ferenc Gimnázium honismereti szakköröknek a szervezését és vezetését is átvettem. Ekkor már járárszerte több jól működő szakkör is hallatott magáról, mint a barabási népi tárggyűjtő, a tarpai névgyűjtő, a beregsurányi helytörténeti stb., és számba lehetett venni az egyéni gyűjtőket, a pályázatok készítőit, a természetbarátokat, a múzeum baráti kört üzemtörténettel foglalkozó felnőtteket stb. Ezért jöhetett és létre is jött a Vásárosnaményi Honismereti Munkaközösség a Hazafias Népfront Járási Elnöksége mellett. A munkaközösség tagjai engem választottak elnökke.

E rövid történeti visszatekintéssel mindössze azt akartam igazolni; hogy a honismereti mozgalomnak „kétkézi-fizikai” munkása vagyok, s mint ilyen kívánok a konferencia résztvevői előtt csak egyetlen megközelítésből beszámolni a Szabolcs-Szatmár megyében társadalmi igényt kielégítő honismereti mozgalomról, elsősorban a vásárosnaményi honismereti munka alapján.

A honismereti munka, a szűkebb és tágabb értelemben vett környezet megismerése, a környezet sajátos vonásainak a leírása nem valami új találmány. A nemzeté válás folyamatával együtt indult meg. Ezek a törekvések azonban közel két évszázadon át állandóan akadályba ütköztek. A hazai magyar valóság megismerése, tisztán látása és láttatása — a szűkebb körű népművelés — egyúttal a társadalmi progresszióért folytatott harc is. Ezt pedig mindig veszedelmesnek tartották a konzervatív, a hatalmat a hagyományokra hivatkozva gyakorló és bitorló osztályok. A munkásosztály hatalmának kellett eljőnie ahhoz, hogy a környezet megismerésének szabadsága társadalmi mértékben váljék lehetővé. A munkásosztály történelemszemlélete a valóság megismeréséből indul ki, ezen az alapon ismerte fel és fogalmazódott meg a kultúra forradalma nélkül. A környezet, a szülőföld megismerésére irányuló széles körű társadalmi igénynek találkoznia kell a tudományos kutatásokkal és vissza kell hatnia reá. Ezt a találkozást segíti elő a honismereti mozgalom, ezt vállalta magára az országos és helyi Hazafias Népfront, amely igyekszik megteremtteni ennek a találkozásnak a korszerű formáit is.

Azért tölt el külön öröm bennünket, hogy ezen a II. Országos Konferencián is tovább erősödik az a politikailag és a tudomány számára is elfogadható álláspont, hogy a honismereti mozgalom maradjon is meg annak, de ez nem jelenti azt, hogy a tudományos kapuin kívül reked, vagy a tudományos intézmények nem engedik be kapuik mögé a mozgalom éltető elemeit. Talán egyfelől annak jobban örülnénk, ha mintegy kétszáznyi résztvevő küldött között nagyobb arányban kaphattak volna helyet az egyes delegációkban és meghívottak között a gyakorló honismereti munkások, másfelől azonban az a jó, hogy nem maradhatunk magunkra sem Szabolcs-Szatmár megyében — s ahogyan a felszólalásokból is kitűnik — országosan sem.

Mi otthon, a szakköreinkben úgy fogalmaztuk meg, hogy a tudományos tevékenység nem a szakkör profilja, de a tudományos munka iránti igényfelkeltést egyik legfontosabb feladatunknak tekintjük.

A szakköreinkben a tudományos adatgyűjtő munka alapelemeit sajátítottuk el a tagjainkkal. Aki pedig az alapelemeit már ezekben a társadalmi alapiskolákban, a szakkörökben elsajátították, valószínűleg tovább is lépnek, s kialakul bennük a tudományos tevékenység igénye.

Többen a húsz évvel ezelőtti általános iskolás szakköröm tagjai közül ma mint gépészmérnökök, pedagógusok vagy mint tsz-vezetők végeznek tudományos munkát és a nálunk tanultakat saját szakmájukban is hasznosítják. A két évtizedes szakkör-vezetői tevékenységem legmértöbb elismerése tulajdonképpen éppen bennük és általuk valósul meg.

Örömmel tapasztaljuk azt is, hogy a korábban az elhatárolódás igényét megvalósítandó „helytörténet” felfogással szemben egy új, mindenképpen helyesíthető tudományos szemlélet van kibontakozóban. A helytörténeti munkát nem az különbözteti meg a világ vagy országos eseményeket tárgyaló történelmi tudományos munkától, hogy forrása vidéki levéltári anyag, vagy tárgya helyi politikai-gazdasági esemény, hanem az, hogy a tárgyalt eseményt, vagy a társadalmi-gazdaságtörténeti eseménysorozatot a helyi tényezők kölcsönhatásában mutatja be. Ez által a történeti megközelítés egyik típusa.

A pedagógia felismerte, hogy az iskola nem szakadhat el az élettől. Kár volna, ha az élet tanítómestere, a história ne látná be a „mindennapi élet” feltárásának sürgető voltát, a történelemtudomány és a mindennapi élet szoros kölcsönhatását.

Amikor a helytörténeti és a krónikairó gyerek- és ifjúsági szakköreinkben, de a felnőtt szakkörben is egyik alapfunkcióként — az ehhez való, a szintnek megfelelő mesterségbeli tudás, a szakmai fogások elsajátíttatása után — az adatgyűjtést jeleltük meg, az előbbieken megfogalmazott társadalmi igénynek kívántunk eleget tenni.

Természetesen az összekuszált, a nem rendszerezett adatgyűjtés, illetve adathalmaz nem jelenthet jó forrást. Forrássá válásához adott segítséget és ösztönzést a megyei és az országos honismereti és helytörténeti pályázatok sokasága. Természetesen így kissé évforduló-centrikussá vált: a szakköri élet nálunk is, mert az összehordott forrásbázis, adathalmaz rendezése elsősorban valamelyik évfordulóhoz kapcsolódott. Ennek a jegyében váltak évforduló-centrikussá a szakkörök kiállítási munkája és honismerő célzatú kirándulásai is. Mégis azt mondjuk, hogy jó volt, mert munkát adott, mert a szakköri közösségben lehetővé tette az egyéni aktivitást, de a közös munka erősítette a közösséggé válást is.

Vannak birtokunkban olyan adatok és gyűjtések, amelyekből még pályamunka sem lett. Sikeres produktum az „Október tovább él — Visszaemlékezések a Nagy Októberi Szocialista Forradalomra a járásban élő volt internacionalisták és volt hadifoglyok vallomásai, visszaemlékezései alapján” c. pályamű. Leletmentő ez a dolgozat, több internacionalista ennek bizonyítékai alapján kapta meg az MSZMP illetékes szervétől a veterán jogot, kitüntetést stb. 1960-ban sem éltek már sokan közülük, de a szakköri munka eredményeként ők is halhatatlanná váltak. Dokumentumaikat vagy annak másolatát nekünk adták, mi pedig a Beregi Tájmúzeumban helyeztük el.

Nem kevésbé érkes munkásmozgalmi pályamű született „Mosolygó Antal — az ópályi származású munkásmozgalmi személyiség helyi kapcsolatai” c. pályamunkával. Egykori illegális szállásának tulajdonosnője, aki azóta szintén meghalt, szakkörünk kutatóinak rögzítette magnetofon szalagra, ami Mosolygó Antal illegális munkájáról emlékeztében tovább élt.

Sorolhatnánk tovább a ma már felszáznál is több pályamunka címét és értékét. A pályamunkák akár egyének készítették, akár a szakkörök valamelyikének kisebb kollektívája, szakköri foglalkozás keretében megvitalásra került. A szakköri tagságból kikerülő opponensek és a szaktanácsadó, de a szakköri tagság maga is vitában formálta, alakította tovább, miközben szinte észrevétlenül, saját egyénisége is formálódott.

Szakköreinkben nem volt mindig mindenki egyaránt kutató és gyűjtő, sem fel-dolgozó. Ma már a matematika-fizika szakos tanárnő a tizenöt éves szakköri találkozón arról vallott: a honismereti szakkörnek köszönheti, hogy megtanulta a „magnó” kezelését, hogy kifejező készségét csiszolták a riportéri utak. A honismereti szakkör egyéniséget formáló erő! Ma már katonatiszt, rádió-tv szerelő, gépkocsivezető — meglelt férfiak, akik semmi „szellemi” munkát nem vállaltak annak idején, de ők biztosították a technikai eszközök cipelését, szerelését és működtetését — arról val-

lanak, hogy őket a közösség tartotta a szakkörben, az hogy nem nézték ki őket, hogy munkájukra számítottak, hogy fényképeknek örültek és még mindig visszahallgatják a szakkör magnószalag-tárából a régi gyűjtéseket, a szalag által megőrzött bakikat.

1975. decemberében tartott járási Honismereti Munkaközösség ülésén értekeztük az elmúlt négy év munkáját. Egykezdtünk a beszámolóban a mintegy 25—30 munkaközösségi tag tevékenységét egyenként összegezni. Kiderült, hogy évek óta ott van közöttünk a járási tüzoltó parancsnok (akinek a fia az a gépkocsivezető, akiről az előbb beszéltem), soha nem szolt hozzá, de egyetlen egyszer sem hiányzott. Nem irt semmit, látszólag semmi köze sincs hozzánk, a honismereti mozgalomhoz, s amikor megkérdeztük kiderült, hogy a lakásának egyik szobájában közel félezer tárgyat gyűjtött össze, történeti nevezetességű kárdról, néprajzi értékű szerszámokig. Miért nem szolt erről sohasem, faggattuk, s szerényen azt válaszolta, nem akart dicsekedni. Miért járt közénk, ha nem szolt soha, hogy lehet, hogy egyszer sem hiányzott. A válasza egyszerű, de mindent megmagyarázó: „jól éreztem ott magamat, sokat hallottam, tanultam”. Így vált a mozgalom egyik középszintű irányító szerve maga is közösséggé.

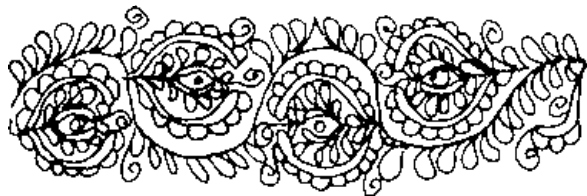
Összegezve: társadalmi szükségletet elégít ki a honismereti szakköri munka

- a szakkörök kollektív, csoportos és egyéni munkáiban,
- a csoportok létrejöttében, közösséggé formálódásában,
- az egymás iránti felelősségben, a közös látásmód és tudat kialakításának dialektikus folyamatában,
- a kezdeti tudományos érdeklődés kialakulásában,
- a társadalmilag is hasznos értékmentő tevékenységben,
- olyan készség és magatartás kialakulásában, amely a társadalmunk jövője iránt érzett felelősség tudatának igényéből fakad!

A Szabolcs-Szatmár megyei Tanács ezért vállalta két évenként az Országos Honismereti Akadémia megrendezését és adott szállást a Bessenyei György Tanárképző Főiskola az akadémiának is és az évente megrendezendő Nyári Honismereti Szabadegyetemnek, melynek szervezője a megyei TIT elnöksége. Ennek jegyében kezdte mástól évtizede a boldogult enlékü *Tőkegy Károly*, a megyei művelődési központ igazgatóhelyettese, majd eredményesen folytatja *Tóth László* főelőadó a nyári honismereti megyei továbbképző tábort szervezését. Ennek jegyében fogja össze és őrzi 16 éve a Múzeumok megyei Igazgatósága a megyei honismereti pályázatokat és pályamunkákat. Ebből az igényből fakad, hogy 1976-tól 20 középiskolás és 10 szakmunkástanuló részvételével — a vásárosnaményi honismereti szakkör vendégeként — a megyei levéltár megyei honismereti középiskolás tábort szervez. Kiadványok sora jelzi a megye honismereti mozgalmanak — ha részleteiben még további fejlesztést is igénylő — kiterjedésedet, melyek közül csak néhányat említve is külön kiemelném a *dr. Fazekas Árpád* orvostörténeti könyvét, *dr. Cserenyák László* nyíregyházi örökvaltságról írott történelmi munkáját, a Nyíregyháza Városi Tanács kiskönyvtár sorozatában megjelent tanulmány köteteket, a Csengeri krónikát, a megyei levéltár legújabb kiadványát: *II. Rákóczi Ferenc Szabolcs és Szatmár megyében tartózkodásáról készített levéltári dokumentumokai is bemutatató repertóriumát*, a Múzeum kiadásában megjelenő Honismereti Tanulmányok I. kötetét.

Mindezekből kitűnik, hogy *társadalmi szükségletekből, igényből született a Szabolcs-Szatmár megyei honismereti mozgalom*.

Ennek az igénynek a megvalósítását szolgálja, és jól fogja össze a mozgalmat a Hazafias Népfront megyei elnöksége, honismereti munkaközössége, a járási honismereti bizottsággal, de nem kevésbé helyesen és hathatósan támogatják, szervezik a közművelődési intézmények, a múzeum, a levéltár, a művelődési központok, a könyvtárak és nem utolsó sorban a TIT történelmi szakosztálya, a szakszervezetek, az oktatási intézményeinket képviselő Bessenyei György Tanárképző Főiskola.

Üzemtörténetirók klubja Veszprémben

Ma, amikor az ország minden megyéjéből összejöttünk, mint meghívottak azért, hogy népi hagyományaink tiszteletben tartása érdekében tanácskozzunk, csak öröm lehet számunkra, hogy erre a Magyar Szocialista Munkáspárt a Hazafias Népfront Országos Elnökségén keresztül lehetőséget adott.

Az 1970. október 12—13-án megtartott I. Országos Honismereti Konferencia már utat mutatott számunkra, hogy hogyan tovább. Már számot adott a honismeret 10 éves munkájáról és megjelölte feladatainkat. Azóta 5 év telt el és ezalatt bebizonyosodott, hogy a magyar nép helyesli és akarja, hogy a Hazafias Népfront által szervezett honismereti mozgalom működjön és végezze azt a munkát, amit kijelöltek számára.

A honismereti mozgalomban minden magyar állampolgár megtalálja helyét, ki-ki a maga kívánsága szerint. A mozgalom fő támogató ereje a Magyar Szocialista Munkáspárt, amely segít a szervezésben, munkában egyaránt. Veszprém megyében annak ellenére, hogy a konferencia beszámolójában nem tükröződik, komoly honismereti munka folyik. A honismereti mozgalomnak aktív tagjai vannak, akik rendszeresen részt vállalnak a munkából. Ezek a tagok pedig nem mások, mint munkások, akik szeretik hazájukat, megyéjüket és lakóhelyüket egyaránt. A Hazafias Népfront biztossítja számunkra a közművelődést a különböző, jól szervezett klubokon keresztül. A klubfoglalkozásra rendszeresen olyan előadókat hívnak meg, akik előadásaikkal, közvetlenségükkel nagy segítséget nyújtanak munkánkhoz.

Egy és fél évtizedet annak, hogy magam is részt veszek a veszprémi honismereti munkában, ami sok-sok segítséget adott számomra, de azt hiszem a többi barátom számára is. Talán mondhatnám, ott is kezdődött az a szeretet, amely erőt adott ahhoz, hogy kutassam megyénk hajdan híres malomiparának múltját.

Nem vagyok hivatásos muzeológus, kutató. Van főállásom, amely ugyancsak kedves számomra és mindig azt tartom elsőrendűnek. De szeretem hazámat, megyénket és szeretem az embereket. Ahhoz pedig, hogy valaki munkája mellett kutasson, dolgozzon azért, hogy a jövő nemzedék számára maradjon írásos, vagy tárgyi emlék, fel kell áldozni a szabad időt és erős akarat kell. Munkám mellett sok nehézséggel kellett megküzdeni, s mint amatőr kutató nem juthattam volna el eddig, ha a honismereti mozgalomban nem vettem volna részt.

Nagyon öröndetes, hogy városunkban létrehoztuk az üzemtörténetirók klubját, ahol ugyancsak felkért előadók adnak segítséget, mutatnak utat, mindahhoz, amit egy üzemtörténetirónak tudnia kell. Ezt a klubot támogatja az MSZMP megyei bizottsága, a megyei tanács és a Szakszervezetek Megyei Tanácsa. A klub tagjai különböző üzemek dolgozói. A téma sokrétű. Van, aki a tézisek megalakulásával, van, aki helytörténettel foglalkozik, de a cél azonos, megörökíteni a múltat, az emlékeket a jövő generáció számára. Veszprém megye gazdag műemlékekben, akár várakról, kastélyokról, templomokról, településekről, akár malmokról, vagyis üzemekről van szó. Így azután a kutatóknak is könnyebb a dolguk, de csak részben, mivel megvédésükkel kapcsolatosan már tohettelenek. Ha csak az én témám mellett, a malomiparnál maradok, Veszprém megye volt az egyik leggazdagabb megye, ahol a Bakony patakjain sorra épültek a vízimalmok és már a XI. században is találkoztunk velük. Annak ellenére, hogy az államosítások utáni időben a nagyon elhanyagolt, részben ráfizetéses sok kis malmot leállították, megmaradtak, formájuk nem változott, csak fönkrementek. Hihetetlen, ha azt mondom, hogy a Bakony eldugott kis községeiben talákoztam olyan vízimalommal, amely még az 1930-as évek körül is csak a legegyszerűbb berendezésekkel üzemelt, mintha nem is szerzett volna tudomást arról, hogy a megyében a századforduló óta milyen hatalmas változást hozott létre az iparosítás a malomiparban. Sajnos, a berendezések legnagyobb részt elpusztultak és ma már leginkább csak az elbeszélésekből tudjuk megörökíteni.

De mi is a helyzet jelenleg a még menthető, meglévő berendezésekkel? Nincs aki kézben tartaná begyűjtésüket. Nem gondolok a már korszerű berendezésekre, de gondolok azokra, amelyeket még a századfordulón kezdetleges módon gyártottak le, szereltek be. Az elmúlt év végén a sajtóból szereztem tudomást pl. a vilonyai volt malomnál még jó állapotban meglévő 2 db iker Bánky-turbinának autogénnel történt összedarabolásáról. Ezzel korábban a Műszaki Múzeum munkatársai is foglalkoztak.

Csak azonnali intézkedéssel tudtam megmenteni belőle egy darabot, de összedarabolt állapotban. És így van ez mással is.

Örömmel szereztem tudomást arról, hogy van már Zalaegerszezen, Szombathelyen szabadtéri múzeum, ahol eredeti formában felépítettek vízimalmokat. Nekünk is van Örvényesen, amit védünk, de vajon nem lenne-e helyes, ha az eredetibb formájában szerelnék vissza és úgy üzemeltetnék? Pl. malomkő berendezéssel, vagy csctleg már a jelent is mellé helyezve. Volna mit tennünk, csak sok önfeláldozó és szorgos kéz kellene hozzá. Megépítettük pl. a zánkai úttörő várost. Ott is volt hajdanán két vízimalom. Az egyik megmaradt, de mint csclédházat hozták rendbe, pedig milyen kedves lehetne az úttörőknek, ha egy szerkezetében régi berendezésű vízimalmot láthatnának.

Azért még sincs megállás a mentés tekintetében és éppen itt van a mi szerepünk. Az elmúlt évben megkerestek a szentendrei Szabadtéri Múzeumtól és segítségemmel több bakonyi vízimalom rekonstrukcióját, felmérését végezték el. Bízom abban, hogy ezzel is hozzájárultam a Hazafias Népfront által kitűzött célok eléréséhez.

Veszprém város Üzemtörténeti Klubja nem egy üzemlátogatáson vett részt. Így pl. 1975-ben Ozdon voltunk, ahonnet sok-sok tapasztalattal térünk vissza. Ugyanígy kellene továbbra is a tapasztalatcsereket végrehajtani, hogy azzal is továbbfejleszthetnénk ismereteinket.

Nagy nehézségekbe ütközik munkánk, amikor a megyéből távolabbi helységekben kell saját megyénkhez fűződő anyagot kutatni, sőt talán országhatáron kívül is. Itt egy amatőr kutató munkája már szinte halálra van ítélve.

A nehézségek ellenére is tovább kell azonban vinni azt a munkát, amit megkezdtünk, ezt már nem szabad abbahagyni.

A Hazafias Népfront Országos Elnöksége által szervezett II. Országos Honismereti Konferencia beszámolója híven tükrözi mindazt, amit tettünk és tenni kell. Azt hiszem az otthon maradtak nevében is elmondhatom, hogy mi veszpremieket mindent megteszünk annak érdekében, hogy e mozgalom kitárt kapuin minél többen juszanak el odáig, hogy nemzeti történetünk gyűjtésében részt vállalhassanak, tevékenyen részt vegyenek és magukévá tegyék azt az eszmét, amit a Magyar Szocialista Munkáspárt célul tűzött ki a Hazafias Népfront számára.

Bellovai Barnabás

A községben élt emberekre irányuló kutatás

A dömösi művelődési ház honismereti szakkörvezetőjeként dolgozom. 1963-tól — az első magnós felvételek óta — az iskolai szakkörből vegyes összetételű szakkör lett. Költségvetési okok miatt az iskolai szakkör egy év múltán hivatalosan megszűnt, társadalmi munkában dolgoztunk 1971-ig, majd a helyi művelődési ház szakköréként — nagyobb lehetőségek mellett. Az eltelt évek alatt 36-an vettek részt történelmi vetélkedőn. 146-an voltak a szakkör tagjai a fiatalok közül. Az idősebb emberek nagy része is segít.

Helyi tevékenységem inspirálói *I. Béla* tragédiája, *Dobozi Mihály* példája volt. Szükségét éreztem, hogy a tananyaggal párhuzamosan a helytörténeti eseményeket is megemlítssem. *Nedeczki Gáspár* példája is roppant izgatott. 1864-ben egy összejövetelemmel ő javasolta, hogy tegyék kötelezővé minden településen — faluban és városban — a történelmi domus vezetését és saját költségén 1880-ban kiadta a falu monográfiáját. Rákóczi követének egyes leszármazottja tehát nem csak javasolt, hanem tett is. Községünkben egyre erősödő mozgalom vallja magáénak Nedeczki történész nemes törekvéseit. Az eddigi munkánkat — környezetünk természeti leírása mellett — múzeumok, levéltárak, emlékszobák látogatása is jellemezte. Itt köszönöm meg *Héj Miklós*, *Koncz Csaba*, *Ortutay András*, *Horváth István* vezetőik, igazgatóik útmutatásait, segítőkészségüket.

Budapest közelsége károsan hat a közelmúltban használt tárgyak sorsára. Ilyen szempontból településünk kifosztott terület. Régi használati tárgyakra jobban vigyáznak tulajdonosaik. Ezek gyűjtése nem jellemzője tevékenységünknek. Viszont jelenleg is folytatjuk e tárgyak összeírását, az értékesebbek nyilvántartását, sőt, olykor mi hívjuk fel a figyelmet e tárgyak értékére, megőrzésére. Helytörténeti események vizsgálatával, földrajzi helynevekkel, lakóhelyünk nevének eredetével, a környéken régebben és jelenleg folyó régészeti kutatásokkal annál többet foglalkoztunk.

E témákban történelmi vetélkedőt rendeztünk. Munkánk ebben az időben inkább ismeretterjesztő jellegű volt. Dömös községben 1108-ban *Álmos herceg* monostort alapított. Ennek ásatási munkáit leletbejelentéssel és munkavállalással segítette a szakkör. Figyelmeink a községben élt és élő emberekre irányult. Hogyan telepedtek le, hova, milyen lakásban éltek stb. E mellett születési, házassági, temetkezési; szokások, kihalt mestersegek (pék, szeszfőző, cipész, kádár, kovács, csónakégető, révész, bábaasszony) leírását folytatjuk. Szeretnénk a ruházatot is bemutatni, a mezőgazdasági munkákat, mesterségeket (pl. fogatos) megörökíteni.

Foglalkozunk a *Bél Mátyás* által említett szénbánya működésével, és megszűnésével, a Tanácsköztársaság „lisztminiszterével”, *Pintér Károly*val, de az 1945-ös események, helyzetjelentések sem kerültek el figyelmünket. Az idősebb emberek elbeszéléseiben mesék, babonás történetek, dalok is felcsendülnek. Ezeket magnóra vettük és vesszük, folyamatosan gyűjtjük.

Felvetődik az eddigiek alapján: miért ilyen sokféle a gyűjtési és foglalkozási területünk? Elsősorban csak a dömösi és a közvetlen vele kapcsolatos — írásos, hagyomány és némi tárgyi — emlékket gyűjtünk. Szakkörünk októberben mindig a tagjai érdeklődési körének megfelelően határozza meg témáit. Pl.: 2 asztalosunk van. Az idej tervbe bekekrült a református temetőben fellelhető kopjafák lemásolása és bemutatása. Szakkörünk így megpróbálja megoldani, hogy mindenki érdeklődési körének megfelelően tevékenykedjen, dolgozhasson. Tervünk az anyaggyűjtéssel minimális. Nem kívánjuk a múzeumok szerepét átvenni, inkább támogatni. A helyi tanács nagy-termét most a község tárgyi emlékeivel szeretnénk díszíteni. A megyei szervek által hirdetett szakköri szomlén szerepeltünk és a jövőben is szerepelni kívánunk. A megyei művelődési központ kiadványaiban a szakkörvezető és a tagok írásos munkáit kiadják s erre lehetőséget kapunk a jövőben is. Nedeczki Gáspárnak és kevés számú kortársának nemes törekvései ma valósulnak meg igazán. Az úttörők és az általunk felfedezett élő történeti források voltak a múlt év úttörő játékának csillagai. A helyi KISZ-szervezet próbafeladatait is támogattuk és támogatjuk a jövőben is.

Tudom, hogy a történész hazánk történeti emlékeit, a magyar szakos a nyelvi emlékeket, a biológus a növényeket tartja hivatásának gyűjteni, s ezen keresztül a hazaszeretetre, más népek megbecsülésére nevelni és érzik mindnyájan, hogy munkájuk eredményesebbé válik. Egyetértek *Váci Mihály* költővel, aki azt írta:

„... nem elég a jóra vágyni, a jót akarni kell,
nem elég csak akarni, de tenni, tenni kell...”

A tisztelt konferencia minden tagjának a további munkájához, eredményeihez erőt, egészséget kívánok.

Az írásos beszámolót jónak tartom, mert nem felsorolást tartalmazott. A megyék munkáiból csak egy-egy jellemzőt emelt ki, ezt elfogadom és elfogadásra javaslom.

Dr. Oltvai Ferenc

Ipari tanulók honismereti szakköre Szegeden

A tájékoztatóban több helyen is szó van a honismereti mozgalom és a munkások közötti kapcsolatáról. Az ifjúság közti tevékenység pedig ráirányítja figyelmünket az ifjúmunkások, azaz az ipari tanulók körében végzett honismereti munkára. Ezzel a témával szándékozom foglalkozni. Úgy vélem feljogosítva érezhetem magam szerény igényű megjegyzéseimre, hiszen öt éve vezetek egy túlnyomó részben ipari tanulókból álló honismereti szakkört Szegeden, a 624. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet növény- és állatvilágismereti szaktanár közreműködésével, a Hazafias Népfront szegedi városi bizottsága irányításával, a működésünknek helyiséget biztosító Bartók Béla Művelődési Központ támogatásával.

Szakkörünk foglalkozásai témáiban, módszereiben eltér más iskolai szakkörök kialakult gyakorlatától, ezért is kívánkozik ide a felemlítése.

Ma is akadnak, akik a szakiskolák és az ipari szakmunkásképző intézetek feladatát kizárólag a szaktárgyak megismertetésében látják, mondván, a felnőtt, vagy a rövidesen azzá váló lányokat, ifjakat nem kell, nem lehet már nevelni. Az igazság pedig az, hogy éppen ebben az életkorban alakul ki jellemük, teljesedik ki „világképük”, mi több, alakul ki politikai véleményük. És ehhez ad hathatós támogatást a honismeret folytonosan gyarapodó, változó tematikája, köre. Szerény munkánkkal azt óhajt-

juk megközelíteni, hogy a mozgalom sajátos eszközeivel miként segíti elő a fiatal szakmunkástanuló művelődését, öntevékenységet? Olyanokról van tehát szó — ne feledjük —, akik az általános iskolából úgyszólván gyerekképpel dolgozó emberre, munkássá váltak, és ezenközben szervezetszerű tanulásban vesznek részt intézetünkben, mi több a munkahelyen.

Miről is van szó? 14—16 növendékkel igyekeztünk megismertetni környezetüket. Jelemtékenny részük ugyanis nem szegedi, még csak nem is a megyénkbeli való. De máris Szegeden keresik elhelyezkedésüket. Törekszünk velük megismertetni a várost, a megyét, az országot. Úgy véljük, a múlt talajáról, de a jövő felől, a hely ismeretéből messzebb lehet látni. Jobban ítélik meg a munkát kereső és azt részben meg is talált fiatalok, hogy hol a helyük, mekkora a felelősségük a közösség, maguk iránt.

Témáink megválasztását más megfontolás is indítja: növendégeink intézeti tanulmányaiban a természettudományoknak, a technikai ismereteknek, választott szakmájuk elsajátításának újabb és újabb igényei merülnek fel, mindezek rövidítik az ún. humán, vagy ha tetszik közművelődési, általános műveltségbeli ismeretek megszerzésének lehetőségeit. Ezért találhatók programunkban olyan feltételek, amelyeknek megismerésére az intézet szoros tantervi megkötöttsége már nem adhat módot. Törekszünk a művészeti és irodalmi ismeretek bővítésére, közművelődési gyűjteményeket látogatunk szakvezetéssel. A feladatok elvégzése, a szereplés adta öröm és biztonság, az egyéni és közös feladatok kitűzése, megbeszélése útján törekszünk nevelni ismereteket átadni. Munkánkban történelmünk haladó mozgalmait, hőseit, a munkásosztály hivatását, a művelődéspolitikai kérdések megfelelő helyet kapnak. Korábban kéthetenként, jelenleg csak havonta jövünk össze.

Számos esetben vendég-előadót hívtunk meg, könyvtárosokat, tanácsí dolgozókat, egyetemi és főiskolai tanárokat, kutatókat stb. A meghívást megütszítettetésnek vették és jól érezték magukat körünkben.

Öt éves működésünk során számos témakörrel foglalkoztunk. Alább néhányat felsorolok. Ezeket önkényesen, csoportosítás nélkül választottam ki:

Evfordulóból: Petőfi, Dózsa, Rákóczi, Szeged és a megye felszabadulása, az üzemek államosításának 25 éves évfordulója, a Magyar Tanácsköztársaság — A Móra Ferenc Múzeum néprajzi és képzőművészeti raktárai — Képzőművészeti kiállítások — A Csongrádi megyei Levéltár kincsei — Szeged utcanevei — Antifasiszta ellenállás a Dél-Alföldön — Szeged építési és fejlesztési tervei — Látogatás az Egyetemi Fűvészkertben — A hagyományos szegedi építkezés, ruházat, étkezés — Séta a Szegedi Pantheonban — A hőmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum meglátogatása — A szakmunkásképzés 25 éves múltja — Egy 82 éves cipész kisiparos beszámolója inasveiről — Bachtól a beatig (Zenetörténeti előadások) — Mit tudsz szüleidről, nagyszüleidről? — A szocialista brigádokról, a napló forrásértéke, a naplóvezetés stb.

Tematikánk jellemzője: nem kapcsolódik szorosan meghatározott mag köré. Összejöveteleink kötetlenek, a növendékek kiszakadnak az iskolai kööttség alól. Látványos eredményekkel, amelyek valamilyen anyaggyűjtésben mutatkoztak volna meg, nem dicsekedhetünk. Eredményeink szerények, de mégis tapasztaltuk, hogy a művelődés kincsei milyen érzékletesen növelték a helyhez, a városhoz való kötődést. Esetünkben az ilyen befogadó közösségek a célravezetőek, ezekből lehet alkotói közösség is, mint ami meg is mutatkozott számos témakörben, ezek közül a brigádnaplókhöz tett megjegyzéseikre utalunk. Nem mentegjük a módszert, de felhozzuk, növendégeink a hét felét fizikai munkában, a másik felének a felét az iskola padjaiban, a fennmaradót utazással, kis részét pedig otthon, vagy szerencsés esetben kollégiumban töltik el, nem utolsó sorban olvasással. A művelődés ilyen eszközökkel való terjesztése része a honismereti munkának, a konferencia erről győzött meg.

Laky Rezső

Irányított krónikairás a celdömölki járásban

A 15 éves szervezett honismereti mozgalmon belül a celdömölki járásban az irányított falukrónikairás 10 éves múltja tekint vissza. *Dala József* járási tanácselnök kezdeményezte még 1965 nyarán a Celdömölkön megrendezett honismereti szakkör-vezetők egyhetes tanfolyamán. *Kuczy Károly* kalocsai gimnáziumi tanár előadása a krónikairásról, a „foktől” krónika bemutatása mind a 29 község tanácselnökének

tetszését megnyerte. Felszabadulásunk 25. évfordulójára a járásban folyó honismereti munkának szerves részévé vált a falukrónikák megírása. A községi pártszervezetek, a községi tanácsok, valamint a népfront bizottságok mindenütt megértették a kezdeményezés időszzerűségét, a vállalt munka szépségét és nagyszerűségét.

A szakmai segítséget a járási tanács „Kemenes” feliratú módszertani levele adta, amely ütemezte az elvégzendő munka szakaszait, és lépésről-lépésre megadta a segítséget, a határidőket. Pl. a gyűjtőmunka legvégéig időpontja; az anyag elkészítése első ellenőrző elolvasásra; a kész anyag újbóli bemutatása; a nyilvánosság (kibővített tanácsülés, falugyűlés) előtti ismertetése és elfogadtatása. A tájékoztató későbbi számai a tapasztalatcsere fórumai lettek. Ismertette az egyes községekben dolgozó munkabizottságok tagjainak nevét, akiket a tanácsulésen a községi népfront bizottságok ajánlására kértek fel és egyben meg is bízták, mint szerkesztőbizottsági tagokat a községi krónikák összeállítására. Ezeknek a bizottságoknak a tagsága a község nagyságától függően 5 és 9 fő között mozgott. A megválasztott krónikáiró körökben mindenütt ott találjuk a párttitkárt, a tanácselnököt, a népfront elnököt, egy vagy két pedagógust, a művelődési ház vezetőjét, valamint a KISZ-titkárt, a könyvtárost vagy a falu életét jól ismerő tanácsstagokat, értelmes adatközlőket. A tájékoztató a községekben folyó munkálatokról is beszámolt. Akadt olyan község is, ahol a község múltjával már korábban is tudományosan foglalkozó egy vagy több személyt bízták meg a krónikairással. A Kemenes tájékoztató felvilágosítást adott a gyűjtési módszerekre, illetve a szükséges anyagok lelőhelyeire, kihangsúlyozva, hogy a község elmúlt 25 évének történetét emlékezetből megírni nem lehet. A következő részben a gyűjtött anyag elrendezésére ajánlott praktikus megoldást. A krónika fő fejezeteinek a politikai és közigazgatási, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális életet jelölte meg. Nagyobb könyvekből és jegyzőkönyvekből a krónika számára fontos részletek kiejegyzetelésére a cédulázási rendszert ajánlotta. Ezek a cédulák is belekerültek a fejezet szerinti gyűjtőkbe. Különös figyelmet szentelt az eredeti dokumentumok, fényképek, térképek gyűjtésére, illetve tárolására. Sokat segítettek a krónikairás közben felmerült problémák megoldásában az egyes községekben megtartott felvilágosító tájékoztatások. Szem előtt tartották, hogy a gyűjtött anyag nyilvános bíráló fórum elé is kerül, ezért a krónika ne csupán a dicsőség könyve legyen, hanem a valóságos életnek legyen őszinte és hű tükrö. Általában negyedévenként tartottak kisebb és év végén pedig nagyobb nyilvánosság bevonásával beszámolót. Így érték el, hogy az anyag felhasználhatósága körül nem támadtak viták, és a „falugyűlés” hitelesíthette a végleges anyagot.

A járásunk fejlődésének és múltjának 25 éves krónikája pontosan elkészült a celdömölki járás felszabadulásának napjára, március 27-re. Sikertől járási szinten Jánosháza-n megrendezni a krónika-bemutató kiállítását a járási hazafias népfront rendezésében. Itt vehették át a községi tanácselnökök a megfelelő helyezésre megállapított járási jutalmakat. Március 27-e igazán lelkesítő, szép ünnep volt, ahol a sikerélménytől ragyogtak az arcok. Spontánul jött az öt évekre felajánlott további krónikairás, de már most könnyebb a kitaposott úton.

Nemcsak a falukrónikák készültek el, hanem minden iskoláé, művelődési házé, könyvtaré, óvodáé a járási művelődésügyi osztály által elkészített vázlat és egy-egy mintakrónika alapján. Azóta ezeknél az intézményeknél is előkészítve elkészült felszabadulásunk 30. évfordulójára a krónikák folytatása.

Nem kötelező az elmondott séma, de járásunk területén nagyon eredményesnek mutatkozott. Ezért szoltam erről a kérdéstről.

Tóth Jánosné

Gyermkek kapcsolata a munkáskollektívákkal

Mindenckelölt kifejezem köszönetemet a Hazafias Népfront Országos Tanácsa Honismereti Bizottságának összefogó, irányító munkájáért. A lelkes szervezés, a meggyőzés, a honismereti munka jelentőségének tudatosítása előre vitte a mozgalmat. Ezt a honismereti munkában tevékenykedők valamennyien tapasztaltuk. A Hazafias Népfront Országos Elnöksége Honismereti Bizottságának beszámolója és a konferencia kiadott állásfoglalása és javaslatai tükrözik a mozgalom eredményeit.

Saját munkaterületemről, a pedagógus munkáról szólva elmondhatom, hogy a mozgalom nevelő hatása a jövő nemzedék formálása szempontjából nem nélkülözhető.

Iskolánkban, a szentesi Közlársaság téri általános iskolában hagyománya van a honismereti munkának. Tevékenységünk kiinduló pontja az a törekvés volt, hogy a helytörténetet bekapcsoljuk történelemtanításunkba. Igyekeztünk az órákon felhasználni jellemző és érdekes helyi vonatkozású tényeket, eseményeket az értelmi és érzelmi nevelés erudítyesebbé tételére. A hazaszeretetre nevelés döntő kérdésének láttuk a tanulók kötődését a közvetlen környezetéhez, az iskolához és a városhoz.

Iskolánk történetének kutatásában módszereink voltak a levéltári anyaggyűjtés és riportkészítés nyugdíjas pedagógusokkal. Az iskola volt diákjainak visszaemlékezéseit is lejegyezték tanulóink. Igyekeztünk reális feladatokat adni, amelyek megfelelnek a gyerekek életkori sajátosságainak.

Szakköröseink szerepeltek a Hazai esték című tv-sorozat szentesi próbáján. Díjnyertes pályamunkák is születtek. Öröm volt, amikor a Honismereti Híradóban nyomtatásban láthattuk a gyerekek dolgozatait. (1974. 4. szám.)

Kollektív pályamunkájuk díjat nyercs szinten is.

Munkánk során bebizonyosodott, hogy az általános iskolás korú tanulók több éves szakköri gyakorlat eredményeként képessé válnak öntevékeny kutató munkára. Ezek a tanulók a különböző középiskolák helytörténeti szakköreiben megállják a helyüket, a szaktanárok biztosan építhetnek munkájukra.

Hamarosan felvetődött a kérdés, hogyan terjesszük ki a nevelőmunkát azokra a tanulóira, akik közepes szinten dolgoznak, tehát szakköri munkába nem vonhatók be. Pedagógiai célkitűzésünk, hogy tanulóink ne csak jól felkészült szakmunkások, hanem művelt, városukat szerető, a közéletben részt vevő, teljes emberekké váljanak.

Iskolánk erre az egésznapos nevelés keretében keresett megoldást. A napközis tanulmányi órát követően tanulóink érdekfűzőnek megfelelően klubokban tevékenykedhetnek. Így került sor iskolánkban a honismereti klub megszervezésére. A klub programjának kialakítását a város közművelődési intézményei segítették. A már hagyományossá váló szentesi hetek rendezvényeit, a különböző kiállítások alkalomát adták arra, hogy tanulóink bekapcsolódjanak városunk kulturális életébe. A múzeum, a járási könyvtár, a levéltár „nyitott kapuval” fogadott bennünket. Városunk üzemének szocialista brigádjai eljuttatták iskolánk szakkörének és klubjának üzemük történetére vonatkozó összefoglalóikat.

Munkánk szorosan kapcsolódik az úttörőélethez. A gazdag úttörőprogram, a különböző úttörőakciók évek óta irányt szabnak tevékenységünknek. A szakköri próba anyagának lényeges része az úttörőmozgalom 30. évfordulójának megünneplése, régi úttörők élményeinek lejegyzése, tárgyi dokumentumok gyűjtése.

A kutatómunka és a nevelés szempontjából nagy lehetőséget tár fel az a kapcsolat, amely a honismereti szakkör és a szintén honismereti munkát végző szocialista brigád között létrejött. A gyerekek kapcsolatba kerülnek a termelést végző munkáskollektívával, megismerik a hétköznapi hazafiságának, a becsületes munkának és helytállásnak a példáit.

Nem mindegy az, hogy ebben a legfogékonyabb korban milyen környezeti hatások érik a gyermekeket. Egy emlékezetes találkozó a MEDOSZ-székházban mesélő kedvű szentesi kubikosokkal, veterán találkozó élménye, vagy közvetlen kapcsolat egy szocialista brigád tagjaival lehet a kiindulópont. Úgy vélem, hogy ha a tanuló gyermekként kötődik szülőhelyéhez, megtanulta szeretni és tisztelni az ott élő emberek munkáját, az felnőtt korában is meghatározza majd életségét.

Több hozzászóló hangot adott annak a véleménynek, hogy szívesen látná itt körünkben a fiatalság egy-egy képviselőjét. Egyetértettem ezzel, annál is inkább, mert néhányszor alkalmam volt meggyőződni az ilyen lehetőség felhasználásának eredményéről. Kiemelkedő szakköri munkát végző tanulóim két éve tanári vezetéssel részt vettek egy felnőtteknek szervezett honismereti továbbképzésen. Akik itt jelen lehetnek, azok váltak legjobb szakköri aktiváimmá. Nagyon hasznosnak bizonyult a Haza-fias Népfront Szentesi Városi Bizottságának rendezésében 1975 őszén szervezett két-napos honismereti tanácskozás is. Ennek néhány előadásán szintén részt vettek szakköröseink. A fentiekből kiindulva javaslom, hogy mind több általános iskolás korú szakkörös számára tegyék lehetővé országos vagy megyei szervezett honismereti szaktáborban való részvételt. Ezzel elősegítenénk tájékozódásukat, sok tapasztalatot gyűjthetnének. A tábor jutalmazása lehet a kiemelkedő szakköri vagy klubmunkának.

A gyűjtött értékek visszajuttatása a néphez

A honismereti munkának arról a területéről szeretnék rövid beszámolót adni, mely a főiskolai rangra emelt tanítóképzőben, közelebbről a Győri Tanítóképző Főiskolán folyik. Elődjében is volt ugyan szakköri, majd tudományos diákköri munka. De az átszervezés mégis lényegesen jobb feltételeket teremtett a honismereti munka számára. Az új koncepció a tanítói szakra történő felkészítés mellett nagy súlyt helyezett a közművelődési munkára való előkészítésre is. A könyvtár szak mellett a népművelés egyik kötelező szakként szerepel az új tantervben, s a néprajzi tudományos diákkör nagyon jó műhelye a jövő nemzedék arcát formáló tanítójelöltek honismereti munkára való felkészítésének. Lényegesen jobb lett a technikai eszközökkel való ellátottsága is. Igen jó feltételek között folyhatik a munka.

Hogy ez a sok lehetőség valóban el is érje hatását a hallgatók képzésében, ahhoz elsősorban a munkát végző oktató egyéniségének szuggesztív hatására, jó példájára van szükség. Hallgatóink tudása csak akkor fog igazán kamatozni, ha a munkához a szívüket is meg tudják nyerni. Akkor lesz majd az ő munkájuk is magával ragadó hatással kis tanítványaikra.

A honismereti munka olyan sokágú, hogy szinte lehetetlen minden területére felkészíteni a hallgatókat. Ők is csak egy részterületen fogják tudni ezirányú ismereteiket kamatoztatni. Elsősorban azon, melyen ők is legjobban otthonosak. De ha a mozgalomnak megnyertük őket, akkor munkájuk során saját maguk is elsajátíthatják a különböző részterületekhez szükséges ismereteket.

Milyen területen mozog a mi munkánk? Mivel én elsősorban muzsikás és néprajzos vagyok, itt tudom a legtöbbet adni. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy tevékenységünk nem terjed ki más területekre is. Munkánk egyik része elméleti. Általában a három év alatt végig vesszük a néprajz egyes területeit. Aztán foglalkozunk a népi hangszerekkel. Furulya, citera van tanítványaim kezében, sőt megrendeltük a tekerőt is. Csak népi hangszereink válhatnak hangszeres tömegkultúra alapjává, és az analórá művészeti mozgalomban ezekkel tudunk közösséget formáló hatást kifejteni.

Munkánk másik része az egyéni gyűjtő és kutató munka. Mindenkinnek van témája, melyből legalább a 3. év végére munkát ír. Itt a gyűjtésben is, a megírásban is egyéni segítséget kapnak. A témákat igyekszem közös megbeszélés alapján „testre szabni”. Hiszen azzal tud mindenki lelkesedéssel foglalkozni, amihez jobban vonzódik és a legtöbb adottsága van hozzá. Az elkészült munkák kamatoztatására is van lehetőség. Előadást tarthatnak belőle a főiskolán, vagy a TIT szervezetben. Beadhatják az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára, múzeumi pályázatokra, s emellett a Hazafias Népfront pályázataira is. Bőségesen élünk is ezekkel a lehetőségekkel. Ahol a megye felkarolja ezt a munkát, nem egy kiadvány napvilágot is lát belőlük. Itt köszönöm meg Veszprém megyének, hogy eddig hallgatóinknak csaknem minden munkáját kiadta. Témáink meglehetősen széles területet ölelnek fel. Néphagyományok, szokások, népdalok, gyermekjáték-dalok, népi építkezés, hagyományos paraszti gazdálkodás, földrajzinév gyűjtés, népművészet éppúgy hozzátartozik gyűjtőmunkánk területéhez, mint a munkásdalok gyűjtése, a régi gyári, üzemi élet kutatása, vagy nagy íróinkról, történelmünk nagy személyeiről élő hagyományok gyűjtése.

Publikálásunk szerény területe a házilag előállított lapunk, a „Séta bölcsőhelyem körül”. Jelenleg szó van komolyabb formában való megjelentetéséről.

Munkánk másik célja a gyűjtött értékek visszajuttatása a néphez. Ebben segítségünkre van a néprajzi tudományos diákkörrel szoros kapcsolatban álló folklóregyüttesünk. Nemcsak népdalkórusokat s magyar zene-történetünk elfeledett emlékeit szólatatjuk meg ezzel az együttessel, hanem népszokásokat is viszünk színpadra. Magukra a hallgatókra is nagy hatást gyakorol a népi hagyományok megjátszása, újra élése. Így ismerik meg igazán mélyen népünket. Kötetre való feldolgozást készítettünk már színpadi használatra népszokásainkból. De szívesen adnánk közre ezeket! Legutóbb a „Sályi lakodalmast” mutattuk be győri diákokkal Sályban, Gárdonyi Géza iskolás éveinek színhelyén. Azt a lakodalmast, melyet ő is annyiszor látott. Az est forró hangulatát nem lehet elmondani. De azt sem, hogy hallgatóink mit éreztek, mikor a kis Gárdonyi nyomában jártunk. Felkerestük az általa megírt helyeket, vagy megálltunk a tőle „feledhetetlen kedves tanítónak” nevezett *Malyáta Ignác* sírjánál.

A Csokonai évfordulón a dunaalmási kis temetőben, Lilla sírja fölött énekeltek egy havas, decemberi délutánon: Földiekkel játszó, égi tüntemény... Vagy a Come-

nius évfordulón Kassán mutattuk be a nagy pedagógus énekóra szindarabját, melyben már 300 éve a szolmizációt alkalmazta, s mindezt élvezetesen szindarabban írta meg a Scola ludusban.

Most Rákóczi nyomában járunk, és március 26-án Budapesten a HNF I. kerületi klubjában, 27-én pedig a pataki várban mutatjuk be a 18. századi pataki diákok melodiáriumaiban fennmaradt zenei emlékeket, melyek elsőként állítottak emléket dalokban Rákóczinak. Sőt ezeket a dalokat eredetiben mutatjuk be úgy, amint azokat a régi diákok maguk harmonizálták. Úgy érezzük előre, hogy életre szóló élmény lesz ez mindnyájunknak.

S aztán milyen öröm, mikor levelet hoz a posta, beszámolót, hogy igazán eldugott kis falukban általános iskolás gyerekekkel előadták egyik-másik népszokás-feldolgozásunkat, vagy gyűjtöttek s kiállítást rendeztek egy-egy iskolában.

Molnár Pálné

Békés megyében közüggé vált a honismereti mozgalom

Békés megyében a KISZ nevelő munkájában is jelentős helyet kapott a honismereti mozgalom, mint a szocialista hazafiságra való nevelés és az internationalista tudatformálás egyik fontos eszköze. Az 1970-es évek elejétől a Békés megyei KISZ-alapszervezetek és klubok az éventé rendszeresen meghirdetett pályázattal irányítják a fiatalokat a mozgalmi hagyományok gyűjtésére. A KISZ KB felhívása alapján a megyére konkrétizálva indulnak ezek a felhívások. Jó alkalmat adnak erre a Gyulai Erkel Diák Unnepek, ahol helytörténeti, néprajzi stb. pályázatokra beérkezett pályamunkák színvonala és száma is mutatja a fejlődést és az érdeklődés irányát.

Az 1976-os évben tovább kívánunk haladni a megkezdett úton. A Békés megyei akcióprogramban is benne van a honismereti munka segítése, jobb megszervezése. Bővíteni, szélesíteni kívánjuk ezt a munkát, amelyben külön figyelmet fordítunk az ifjúsági rétegmunkára, így különösen a szakmunkástanulók és a fiatalok érdeklődésének felkeltésére, a honismereti tevékenységben való részvételre. A munkahely múltja, jelene és jövője címmel az üzem és a lakóhely történetének megírására ösztönözzük a fiatalokat. Ezt a tevékenységet a szakszervezettel és az üzemi KISZ-alapszervezetekkel közös programban kívánjuk megoldani. Ez nagymértékben segíteni tudná azt a törekvésünket, hogy a fiatalok közelebb kerüljenek az üzemekben — ahol a gyakorlati munkát végzik — az idősebb szakmunkásokhoz, a termelőmunkához. Ez a munkáséletre nevelésnek is fontos eszköze lehet. A szakmunkásképző intézetek nevelőtestülete, KISZ-alapszervezete adná a szakmai módszertani segítséget az üzem történetének megírásához.

Gyakran szóba kerül, hogy jó lenne, ha a KISZ-ben, az Úttörő Történeti Bizottsághoz hasonlóan olyan munkabizottság létesülne, amely feladatának tartaná a KISZ-fiatalok rendszeres módszertani képzését, a honismereti-helytörténeti munka iránti érdeklődés felkeltését.

Sokkal jobban kidolgozott és módszerét tekintve is előbbre mutató fejlődésről adhatunk számot a honismereti-helytörténeti munkában a Békés megyei úttörőmozgalomban. Ismeretes, hogy a megyei Úttörő Elnökség mellett minden megyében, így nálunk is megalakult az Úttörő Történeti Bizottság. Pedagógusok, pártmunkások, volt ifjúsági vezetők a tagjai, akik sok mozgalmi tapasztalattal rendelkeznek.

Az első nagy mozgalmi akció az úttörőszervezet 25 éves évfordulója tiszteletére bontakozott ki. Sokszínű munka kezdődött el. Volt ebben pályázati felhívás csapat-történet megírására, a mozgalom tárgyi emlékeinek gyűjtésére, az iskola, a csapat névadójának megismerésére való törekvés stb. Nagyon pozitívan értékelhető a csapatkereten túllépő, a községi-helytörténeti emlékek gyűjtése, valamint úttörők munkásmozgalmi veteránokkal való találkozásai, beszélgetései, és erről feljegyzések készítése.

A gyerekek mellett bekapcsolódtak ebbe a munkába az úttörővezetők is, akik az úttörőmozgalom, a gyermekszervezet sokszínű munkáját, az egyes korszakok történeti, mozgalmi eredményeit és problémáit ismertették.

A 25. évforduló után a megyei Úttörő Történeti Bizottság mellett járási szinten is megszervezték ezt a munkabizottságot, amely segíti az összegyűjtött dokumentumok, tárgyi emlékek bemutatását, találkozások szervezését a régi csapatvezetőkkel

stb. Jelenleg a mozgalom 30 éves évfordulójának méltó megünneplésére készülünk. Most is volt pályázati kiírás. Igen eredményes és jó pályázatok érkeztek. Pozitívan értékelhető, hogy az úttörőmozgalom kérdései, fejlődése mellett helyet kapott a falu krónikája is, az a természetszerűleg, amely jellemzi a mozgalmat: az iskola és lakóterület kapcsolatát, a népfront kerületi munka és az iskola összekapcsolását.

A fiatalok körében erősödő mozgalom legfőbb eredménye tartalmában van. A kampány jellegű tevékenységet egyre inkább a folyamatos munka váltja fel. Békés megyében több iskolai úttörőcsapat és szakkör épített ki a pedagógusok, úttörővezetők irányításával kapcsolatot üzemekkel, termelősövetkezetekkel, elsősorban olyanokkal, ahol a gyermekek szülei dolgoznak, ide ellátogatnak, ismerkednek a szocialista brigádok életével, munkájával. Azután ezekről dolgozatok, feljegyzések készülnek.

A honismereti mozgalom így vált Békés megyében is „közüggvé”, hiszen most már elmondhatjuk, hogy sokkal szervezettebben, tudatosabban foglalkozunk ezekkel a kérdésekkel.

A legfőbb eredménye azt hiszem mégis az, ami a nevelési célok megvalósulását segíti, hiszen ez a munka a szocializmus eszméjéhez, intézményeihez fűzi a gyermekeket és felnőtteket egyaránt. A honismereti mozgalomban egyesül a lokálpatriotizmus és a szocialista hazafiság.

Benke László

Amit nem gyűjtenek össze, az elvész

Sokan, sokhelyütt és gondosan megfogalmazták a honismereti munka lényegét. E kérdésben felesleges minden további vita. Elfogadjuk, hogy: az ismeretszerzés, az ismeretterjesztés és a hazafias, valamint az internacionalista nevelés igen lényeges tényezője. A pártkongresszus, a népfront kongresszus szilárd elvi alapokat adott. Különösen nekünk volt hasznos, akik vagy 40 év óta a magunk módján foglalkoztunk a honismereti tevékenységgel. Végre egy vágányon meneteltünk, egységes vezetéssel és összefogással, mivel a munkának Veszprém megyében is a Népfront a motorja.

Révfülpön, egy 1300 lélekszámú helység szakkörét mutatom be bizonyosságául annak, hogy azt kell gyűjteni, ami van a környéken, tehát: gyűjtünk, feldolgozunk, bemutató-munkát végzünk és igen szerves együttműködést valósítottunk meg az iskolával, a KISZ-csikkel, felnőttekkel. Nem múzeumot akarunk csinálni, csak gyűjtőszobát!

Ez még nem bűn. Nem kell félni a profitalanságtól sem! Faluhelyen nem lehetnek szaküzletek, csak vegyesboltok, s olyan kalappal köszönünk, amilyen van. Jobban elvész az, amit nem gyűjtenek össze! Látjuk itt a Balaton mellett Révfülpön, hogy kufár magyarok és külföldiek megvesznek mindent és kilopják a szemünket, ha nem vigyázunk. Jobb, ha a mi pókhálós szobáinkban van az anyag és szárazon. És az nem baj, hogy a Bazilika pincéjében és a múzeumok pincéiben penészedik az érték? (Most a megyei sajtónk egyik cikkére igyekeztem választ adni.)

Az emberek szeretik a tárgyakat, írásokat vitrinben, falon egyaránt. Még akkor is, ha nem európai nivón tálalunk! A lényeg a lényeg! Nem tör meg bennünket, ha az elhelyezés miatt megmosolyognak bennünket. Lényeg, hogy jól érezzük hasznukat, 5 világrész, 26 országból jártak Révfülpön és pár ezren megtekintették igen nagy elismerés mellett. Mi nem múzeumot mutatunk, csak egy kis amatőr szakköri munkát. Az emlékkönyvek sok szép megemlékezést takarnak. Pedig nem volt propagandánk, nincs is a balatoni műsorokban, nem hirdetik reklámok!

Különösen az iskola profitál sokat környezetismereti, történelmi, irodalmi órákon. A gyűjtőszobában órákat tartanak, az órsók alkalmi kiállításokat rendeznek, anyagot kapnak pályázatokhoz stb. Kapcsolatunk van a múzeumokkal a megyében. A Hazafias Népfront megyei, járási, községi szervezetével, a Földtani Intézettel, sok-sok szakkörrel.

A munkát leírni nem lehetséges, így csak felsorolom azokat a személyeket, akikkel foglalkozunk és a munkaköröket.

A Lóczy—Szontagh anyagot külön szobában mutatjuk be. Szontagh geológus volt, Lóczy Lajos igazgatótársa a Földtani Intézetben. Levelek, könyvek, eszközök és értékes kőzetgyűjtemény ékesíti a szobát. Madách és Mikszáth, Veress Pálné egy-egy levele van birtokunkban. A Szontagh házra emléktáblát kívánunk tételni.

Dr. Sebestyén Gyula emlékével 20 év óta foglalkozunk. Emlékfákat ültettünk. Járásunk szülőtte és Köveskálón van a sírja. A szepezdfürdői Pogánykő felállításában ténykedünk, továbbá e rovásírásos kő megfejtésében. Teljes anyaga a Néprajzi Múzeumban van. Tárgyi és írásos emlékei nálunk.

Dr. Ottawa Ignác, a magyar szemészeti iskola egyik megeremtője Révfülöpi—Budapest. Nála töltötte gyermekezeit *Keresztury Dezső* író, költő. Emléktáblát kapott. Kevés tárgyi emléket és írást őrizzük. *Egry József*, a szomszédos badacsonyi festő néhány tárgyi emléke van nálunk. Révfülöpi volt a második kiállítás. Révfülöpi értékes Egry-képek és vázlatok vannak magánosoknál. — *Bajcsy-Zsilinszky Endrének* a község határában, Pálkövén van emlékmúzeuma.

Czigány Károly és *Jókai Mór* kővágóörsi-révfülöpi barátságának nyomában vagyunk. *Czigány Károly* ügyvéd-író, hegeliánus volt és munkásbarát. Egy kézzel írt könyve alapján igazoljuk: *Jókai* nála járt, amikor Füreden az Aranyembert írta és innen vette a *Krisztyán Tódor* nevet. A *Czigány* emlékművet községi emlékoszloppá változtattuk.

Sipos Antal zongoraművészt 50 év köti Révfülöphöz. Weimarban Liszt tanítvány volt, majd Pesten magán-zeneakadémiája. Bútor a Révfülöpi van.

Pauler Tivadar jogtudós, *Pauler Gyula* történész, *Pauler Ákos* filozófus, badacsonyi család. A kancellária és *Ferencz József* császár néhány levele, tudósok levelei, a *Paulerek* iskolai bizonyítványai vannak gondozásunkban.

Eiben István Révfülöpi, a *Kacsajtos-dűlőben* lakott. Nála fogták el a csendőrök *Jávor Pált*. *Eiben* a magyar filmgyártás egyik neves úttörője. Díjai, személyi dokumentumai nálunk vannak.

Dálnoki Miklós Béla révfülöpi lakos volt, a debreceni kormány első miniszterelnöke. Néhány tárgyi emléke van birtokunkban.

Kertész Béla MÁV vezetőmérnök, révfülöpi, akinek vezetésével készült a híres 424-es mozdony. *Tauschek Jenő* bányász-kisiparos, aki az öntödei homok, kvarcit környéki feltárással tevékenykedett, 1919-ben *Landler Jenővel* levelezett. Egy levél nálunk van. Életrajzát feldolgoztuk. Sokféle találmánya volt.

Lakatos Péter Pál, *Szalai Imre*, *József Attila*, *Radnóti Miklós* emlékeivel is foglalkozunk. *Lakatos* és *Szalai* Révfülöpről indult és négyen szoros baráti kört alkottak. *József Attila* egy hétig az Orbán (*Lakatos*) házban nyaralt. *Radnóti* 1935. augusztus 15-én egy éjjel aludt Révfülöpi a *Körmendi* házban. *Szalai Imre* él még Budapesten és az ő elmondása alapján szereztük ismereteinket a meglévő kevés tárgyi emlék mellé. *József Attila* és *Radnóti* emléktáblája vár megvalósításra stb.

Összegyűjtöttük a földrajzi helyneveket. Edénygyűjteményünk szépen gyarapodott. Levéltári anyagunkat szinte nem tudom felsorolni: céhlevelek, neves emberek levelei stb.

Természetvédelmünk főleg a madárvédelemben csúcsonyul ki, de a helyi védett területek sorsát is figyelemmel kísérjük. Műemlékvédelmi tevékenységünk állandó jellegű.

Írásbeli feldolgozásaink témái: A község kialakulása, története. A vincellérek élete, továbbá: cselédek, háztartási alkalmazottak, — munkáscsaládok, cselédek a vezetésben 1945 után, — a szakmaközi bizottságok megjelenése, — a nőmozgalom élete, fejlődése stb.

Router Camillo

A természetvédelem és a honismeret egymástól elválaszthatatlan fogalmak

Tisztelt Konferencia! A természetvédelem által védelem alá vett, védetté nyilvánított legértékesebb területeinken mindig igen nagy gondot fordítottunk a műemlékvédelem, a néprajz, a történelmi emlékhelyek fenntartására, gondozására, méltó környezetben való bemutatására. Célunk mindig az oktatva nevelés nemes eszménye, amelyet egy-egy természetvédelmi területen óhajtunk elvégezni. Az idő rövidsége miatt egy-egy jelentősebb állomással óhajtunk munkánkra fényt villantani.

Somogy megyében Niklán természetvédelem alá helyeztük *Berzsenyi Dániel* kúriáját és kertjét, majd születésének 200. évfordulójára tetemes költséggel újjáva-

rúzsoltuk annak irodalomtörténeti értékű parkját, gondoskodtunk bekerítéséről. Védelem alá került Kaposvár: a megyei tanács szorgalmazására Rippl-Rónai festőművész lakóháza és parkja, gondoskodunk fenntartásáról.

Baranya megyében természetvédelem alá helyeztük Szigetvár műemléki környezetét, a városrendezési tervvel összhangban elkészítettjük a környező parkterület fejlesztési tervét, s annak nyomán újjávarázsoljuk nagyértékű parkját, amely méltó gyöngye lesz a város zöldövezetének.

1976-ban van a mohácsi csata 450. évfordulója. A Bólyi Állami Gazdaság által önzetlenül felajánlott 7,5 hektár területen létesítjük a „Mohácsi történelmi emlékhely” elnevezésű emlékparkot. Megemlékezésül és megbecsülésül az ott nyugvóknak — Papp Lászlótól megtalált, s azóta is újabb tömegsírokkal gyarapodott — nemzeti emlékhelynek nyilvánított területén.

A természetvédelmi munka, mint immár észrevehető volt, elsősorban jelentős évfordulókhoz kapcsolódva tudja a honismereti munka terén is támogatását, segítségét kifejezni. 1979-ben lesz 60 esztendeje annak, hogy a Magyar Vöröshadsereg 1919-ben Salgótarjánnál megkezdte diadalmas előnyomulását hazánk védelmében. Az évforduló méltó ünneplésére hivatalunk kialakítja Salgó vára körül tájvédelmi körzetét, amelynek messzemenő célja ennek a területnek proletár- és munkásmozgalmi jelentőségét bemutatni, kiemelni az értékes természetvédelmi és műemléki környezetben.

Igy került természetvédelem alá Fonyód nagyközség erdőterülete s benne a fonyódi Felsővár. Nem feledkeztünk meg azonban az Alsóvárról sem, amelyet Magyar Bálint védett hősiessen. Ennek parkosítási tervét a Műemléki Felügyelőséggel karöltve óhajtjuk végrehajtani. Az Országos Természetvédelmi Hivatal rendbehozta, etnográfussal helyreállította a hortobágyi Meggyes-csárdát. Figyelmünk minden honismereti értékre kiterjed. Így a barsi borókás tájvédelmi körzet területén gondosan megőrizzük minden népi helynevet, amelyet a lápvídek és savanyú homokos puszta területén az országos helynévgyűjtés során felgyűjtöttek.

Pécsen, megyei városunk tanácsának és egy jószándékú örökhagyó vagyonának segítségével Hivatalunk méltó regionális központhoz és parkhoz jutott. A park történetének apró munkával való felkutatása során Szabó Ágnes, a Párttörténeti Intézet főmunkatársának segítségével derítettük föl, hogy Tarr Imre, Pécs város szülőtte, aki a spanyol polgárháborúban halt hősi halált: 1934-ben Steinmetz kapitányhoz intézett párizsi levelében már azon gondolkodott, hogy e parkot, amely csodálatos örökzöld egzotikus növényzetével a Mecsek déli oldalának díszé, a közcél, a város nagyközönsége javára kell fordítani. Bejelenthetem, hogy jószándéka valóra válik, mert özvegy Pintér Jánosné örökhagyó végakarataból a park köztulajdonba került, helyreállításáról, kezeléséről és fenntartásáról az Országos Természetvédelmi Hivatal gondoskodik.

Tisztelt Konferencia! Sorolhatnám még, hogy a természetvédelem miként egészíti ki honismereti munkánkat. Valóban érezzük mi, akik Hivatalunk alkalmazásában, a magyar természetvédelem szolgálatában, hazánk honismeretének kiteljesedésén fáradozunk, hogy a természetvédelem és a honismeret, a nemes hazaszeretet, tulajdonképpen egy, nagyon is egy, egymástól elválaszthatatlan fogalom.

Kiválóan példázza ezt Földváry Miksa élete, a Természetvédelmi Tanács első ügyvezető elnökének munkája, s nagyon is nyilvánvaló, hogy természet- és honismeretet 48-as hős apjától, a sokszor sebesült és bujdosó honvédként összeírt Földváry Dánieltől, az egyszerű parasztfiúból lett erdésztoi tanulta. Kérem a tiszteit Konferenciát, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsát, hogy továbbra is támogassa munkánkat.

Rétvári Sándor

Úttörő honismereti szakkörök — A játék és a dal nem marad el

Tisztelt Konferencia! Nevelésünk egyik fő célja: a jelen, a szocialista társadalom feladatai, eredményei iránti érdeklődés felkeltése, fejlesztése.

Ennek egyik legjobb, leghatásosabb módszere a honismereti mozgalom, mert örök igazság, miszerint a jelen, a jövő megismerése is könnyebb, kézzel foghatóbb a múlt, a haladó múlt megismerésén keresztül illetve azzal együtt! A honismereti mozgalom elévülhetetlen érdemet vív ki magának a nevelésben, a tanuló és dolgozó ifjúság körében egyaránt.

Az Országos Úttörő Elnökség Szakági Bizottsága — melynek jómagam is tagja vagyok — az elmúlt hónapban határozta el, hogy az általános iskolákban, illetve úttörőcsapokban ez év szeptemberétől teljesen önálló, speciális feladatokkal ellátott úttörő honismereti szakköröket szervez. Eddig ilyen elnevezésű, illetve tartalmú szakkör nem indult. Már hozzá is fogtunk a szakköri szakpróba követelményeinek kidolgozásához is és várható, hogy szeptemberben az úttörő honismereti szakkörök már kezé szakpróba követelmények ismeretében kezdhetnek hozzá a munkához.

Mikor ezelőtt 3 évvel hozzákezdtem a szakkör szervezéséhez, a gyerekek kissé bátortalanul jelentkeztek, de egy jó félév múltán már naponta jelentkeztek új és új tagok, s ma már ott tartunk, hogy iskolánk 230 felsőtagozatos tanulója közül 92 jelentkezett a szakkörbe, de sajnos, ennyivel egyszerűen nincs lehetőségem foglalkozni. Annyit tudok megtenni, hogy a heti 30 fős szakköri foglalkozáson kívül havonta egy alkalommal összehívom a kimaradt 60 jelentkező közül a kitartó érdeklődőket és velük is megbeszélöm a történeteket, beszámolnak az egy hónapi kutató, gyűjtő munkájukról és megbeszéljük a következő hónap feladatainak szempontjait és természetesen a játék és a dal sem marad el egyetlen alkalommal sem. Ezt a lehetőséget nem szabad elszalasztani.

A következőkben röviden — nem a teljesség igényével — vázolom, hogy mi mindennel foglalkozunk a szakkörben, 4 éves tervünk mit ölel fel. Kezdjük az iskola történetének feldolgozásával, majd folytattuk a község történetével, ebben az évben már járásunk, illetve Hajdú-Bihar megye történetének feldolgozásánál tartunk. A havi 4 foglalkozás közül — ez is megszokott gyakorlat már — egy vetélkedő jellegű, melyet rendkívül kedvelnek a gyerekek. Két alkalommal tartottunk már ún. bemutató szakköri foglalkozást (egyszer a szülőknek, egyszer az érdeklődő tanulóknak). Evenként kétszer tartunk szakköri kiállítást gyűjtött anyagainkból és egyéb dokumentumokból. Évente 2 alkalommal megyünk 3 napos, illetve 1 hetes kirándulásra az ország különböző, történelmileg nevezetes helyeire; akár honismereti tábornok is beillenek. Nincs már olyan idősebb ember községünkben, akit magnóval, vagy anélkül ne kerestünk volna fel, s ne szólaltattuk volna meg őket a régi időről. Igen nagy segítséget nyújtunk a helyi pávakörnek is — vezetője szintén én vagyok — azzal, hogy számtalan régi népdalt gyűjtöttünk össze és örökítettünk meg magnófelvételen. Citeracsopot is működik a szakkörön belül. Hozzákezdünk az iskolánkat patronáló územek történetének feldolgozásához is. (Egy raj — egy szocialista brigád.) Tárgyi gyűjtéseinkből akár egy kis múzeumot is össze lehetne hozni.

Ebben az évben külön feladatként vállaltuk, hogy az úttörőmozgalom megalakulásának 30. évfordulója tiszteletére feldolgozzuk csapatunk történetét Jó idő esetén gyalog- és kerékpártúráink egymást követik a környék történelmi nevezetességeinek megismerése érdekében, sőt sportolunk is alkalomadtán. Az elmúlt évben igen népszerűek voltak azok a foglalkozásaink, ahol feldolgoztuk a 80—50—30 évvel ezelőtti szabadtéri játékokat és azokat mi magunk is kipróbáltuk. Olyan bige bajnokságot rendeztünk, hogy majdnem annyi nézőközönségünk volt, mint egy foci meccsnek. Iskolarádióinkban külön műsorként szerepel a „Honismereti Híradó”, ahol a legkülönbözőbb érdekességekről tájékoztatjuk az egész iskola tanulóifjúságát, sőt legújabbban még honismereti fejtörőt is adtunk számukra. Iskolaújságunkban állandóan 2 lapot kapunk.

Sorolhatnám még tovább tevékenységi területeinket — s lehet, hogy a jobbakat hagytam ki —, de így is lehet érezni, hogy mi mindennel foglalkozunk, mi minden érdekli a gyerekeket.

Czakó Ferenc

Egy városi honismereti klub példás munkája

Kedves Elvtársak! Szűkebb hazám, Kiskunhalas város Honismereti Klubja tagjainak tisztelgő üdvözlése tolmácsolását bízták rám azok, akik nagy-nagy szeretettel gyűjtik a város és környéke helytörténeti anyagát.

Van mit gyűjteni, hiszen mint hazánk területén mindenütt a felszabadulás óta olyan hatalmas pozitív változások történtek, amelyeknek rögzítése az utókor számára a ma feladata.

Dunajevszkij Omszki ballada című könyvében olvastam a következőket: „... Lehet, hogy mint Kozik, már ő sincs az élők sorában? Eszembe jutott egy egyik anketon elhangzott figyelmeztetés. Egy öreg bolsevik, Lenin harcostársa így szólt az írókhoz: »Siessenek elvtársak! Az évek nem múlnak el nyomtalanul. Az én koromban az ember egyre több barátját veszti el. Mind kevesebben maradunk. Siessenek: kérdezzenek, jegyezzenek fel mindent, mert elkésnek.«”

Ébből a megfontolásból hoztuk létre éppen három esztendővel ezelőtt Kiskunhalason a Művelődési Központ keretein belül a Honismereti Klubot. Célunk, hogy rögzítsük, megőrizzük az utókor számára a ma rohamos lépteinek lehetőleg minden mozzanatát írásban, szóban, képben, úgy, ahogyan éppen a lehetőségek adottak, vagy a helyzet indokolja. Ennek keretében fotókon, keskenyfilmeken rögzítjük a város arculatának megváltozását úgy, hogy ezeket a változásokat a későbbiek során egymás mellé állíthassuk — együtt látva így a régit és az újat.

Városunk a felszabadulás óta jellegzetesen mezőgazdasági városból a fejlett iparral rendelkező városok közé lépett előre. Ezzel együtt járt, hogy egyes régi, kisipari tevékenységek fokozatosan megszűntek.

Kötelességünknek éreztük, hogy a kihalt szakmák utolsó művelőinek tevékenységét filmen rögzítsük. Ennek keretében keskenyfilmet készítettünk egy városunkban élő, meggyezerte ismert fazekas mester munkájáról — munka közben, S milyen jó, hogy siettünk, mert mintegy fél év múlva meghalt a mester.

A következő témánkkal sajnos elkéstünk. Szinte sohasem pótolható film lett volna a városunkban élő, díszes subákat varró szücsmesterről.

Most már még nagyobb sietséggel fogtunk hozzá egy újabb film elkészítéséhez egy olyan szításmesterről, aki az 1920-as években került Kiskunhalasra, s azóta is Halason és a környéken egyetlen ilyen szakmát végző ember volt. Ez esetben tehát nem késtünk el.

Ez arra ösztönzött bennünket, hogy egy ma már nem gyakorolt szakmáról készítsünk filmet, a kéreghasító szakmáról. Szerencsénkre egy kéreghasító szakmát gyakorló dinasztia utolsó tagja él még a városban, s örömmel vállalta a film elkészítésében való közreműködést.

Ezek mellett elkészítettük a város céhei, ipartestülete és KIOSZ szervezete történetét. A város egészségügyi helyzetét, kórházi történetét rögzítő munkánk díszes kötetben a kiskunhalasi Semmelweis kórház átadásakor került az olvasók kezébe.

Készen van a XVI. században elpusztult Zsana község monográfiája két kötetben. Egy kötetben elkészült az 1947. augusztus 1-én önállóvá vált Pirtó község monográfiája is.

Feldolgoztuk a termelősövetkezeti mozgalommal kapcsolatos adatokat. Együtt van a korabeli Kiskunhalas 112 ezer holdas területén megalakult közös gazdaságok története, az őket érintő összes, időközben jelentkező változásokkal — egyesülések, megszűnések stb. — együtt, térképeken is rögzítve. Sikerült összegyűjtenünk a közös gazdaságok első elnökeinek és többé-kevésbé az első központok, irodaépületek fényképeit is.

Céljaink között azonban nemcsak azok a tevékenységek szerepelnek, hogy városunk történetével kapcsolatos adatokat összegyűjtjük, hanem az, hogy azokat közzé tesszük. Ezért — felhasználva a legújabb adatokat, fotókat, diákat, keskenyfilmeket — azokból ismeretterjesztő előadásokat, előadásorozatokat tartunk. Ezek a rendezvényeink igen látogatottak.

Örömmel jelenthetem, hogy Honismereti Klubunk tagjai között ott található a középiskolai diák mellett az üzemi munkás, az ügyvéd, a volt vöröskatoná. Igen gyakori, amikor a város különböző üzemeiben, vállalatainál, szerveinél dolgozó szocialista brigádok teljes létszámmal jönnek el rendezvényeinkre. Nem egy alkalommal láthattuk soraink között városunk két termelősövetkezetének vezetőit és dolgozóit is.

Nagy megtiszteltetés volt számunkra, hogy előadást hallgathattunk meg a város agrárszocialista mozgalmai történetéről a Városi Pártbizottság első titkárától. Nem ritka eset, amikor a helyi múzeum igazgatója ismertet meg velünk újabb és újabb várostörténeti anyagot egy-egy előadás keretében. Az előadások hallgatói sorában ott láthatók gyakran a város vezetői is.

Nehéz-e ezt a munkát végeznünk ilyen ütemben — vetődhet fel a kérdés. Erre egyértelműen nem kell felelnem — és ezt nagy örömmel teszem. Nem nehéz, mert mint az előzőkben már vázoltam, ott vannak velünk a város párt-, állami és közművelődésügyi vezetői.

Túri Róbert

Szakköri szemlék, összehangolt honismereti munka Komárom megyében

Tisztelt Konferencia! Kettős minőségben szólalok itt fel; egyrészt úgy mint a kisbéri Tácsics Mihály Gimnázium néprajzi szakkörének vezetője, másrészt mint a Komárom megyei Honismereti Bizottság tagja.

A középiskolai szakkörnek igen sok az clónye: bonyolultabb gyűjtési feladatokat is el tudunk végezni, mint az általános iskolai csoportok. Az iskolában folyó hazafias nevelést — köztudott a szülőföldhöz, a dolgozó nép értékeinek megbecsülését — a néprajzi szakkör a maga speciális eszközeivel jelentősen elősegítheti. A szakköri tagok nemcsak passzív befogadói a hazafias gondolatoknak, hanem éppen kutatásukból következően nagyon is aktív részesei nevelésüknek, mondhatnám úgy is, önnevelésüknek. Segíti a szakkör munkáját az oktatás is. Különösen sok segítséget kaphatnak a földrajzot és a történelmet tanító kollégák, de a magyar nyelv oktatásához, annak elsősorban hangtani részéhez is nagy segítséget nyújt főképp a nyelvjárás-kutatás. A néprajzi szakkörnek, illetve az ott végzett munkának tudományos jelentősége, tudományos értéke is van. Hogy ez milyen fokú, arról azok a szakemberek szólhatnak, akik a gyűjtött anyagot feldolgozzák.

Szakköröm a következőkkel foglalkozik: földrajzi nevek gyűjtése; a hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse; népi gyermekjátékok; tárgyi gyűjtés; az erdő néprajza; kismesterségek anyagának gyűjtése stb. Fontosnak tartjuk az önkéntes témaválasztást, hiszen csak az önként választott szakterületen várhatunk tanítványainkól megfelelő minőségű munkát. Természetesen ez nem zárja ki a szakkör-vezető hatását, hiszen többé-kevésbé minden szakkör magán viseli vezetőjének érdeklődési körét. Nehézségeink is vannak a szakköri munkában. Fő nehézség az, hogy kevésnek tartjuk a heti egy óras szakköri foglalkozást. A földrajzi nevek gyűjtésénél sok problémát jelent a térképek elkészítése és ugyanakkor más területeken a fényképek megcsináltatása is nehézséget okoz. A Soproni Diáknapokon 1966 óta minden évben szép eredményeket értünk el, ezt, valamint egyéb munkánkat becsülte meg a Komárom megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya, amikor a kisbéri Tácsics Mihály Gimnázium néprajzi szakkörének ítélte meg elsőnek a nemrég alapított megyei Kiváló Szakkör címet.

Ha azt vizsgálom, mi jelentette a legnagyobb lendítő erőt a kitüntetésen kívül a szakköri munkában, akkor felsorolásszerűen a következőket jelezhetem: a diáknapok érdemei és sikerei; a megnövekedett publikációs lehetőség; a honismereti táborokban való részvételi lehetőség; a megyei szakköri szemlék bemutatkozási lehetőségei évente a Múzeumi Hónap keretében.

Örvendetesen szaporodtak megyénkben a publikációs lehetőségek. Több szerv anyagi hozzájárulásával és kiadásában, a Megyei Honismereti Bizottság szerkesztésében a Honismereti Füzetek, hasonlóképpen az Új Forrás megyei antológia, a Komárom megyei Dolgozók Lapja, Múzeumi kiadványok, valamint a megyei művelődési központ kiadványai biztosítanak honismereti témájú anyagoknak helyet.

A Megyei Honismereti Bizottság az utóbbi évben jól működik. Nagyon jó összefogás alakult ki a Megyei Tanács V. B. Művelődési Osztálya, a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága, a Komárom megyei Művelődésügyi Központ, a múzeumi szervezetek, a megyei könyvtár és az SZMT között. A működőképes bizottság jól koordinálja a munkát, s ugyancsak ennek a jó összefogásnak köszönhető, hogy 1975 nyarán megrendezhettük az első megyei honismereti tábort. A tábor sikeres volt, tanulságként azonban meg kell állapítanunk, hogy csak 6 napnál hosszabb időtartamú táborozást szabad

tervezni, mert a 6 nap kevésnek bizonyult az anyag feldolgozására. Ugyancsak rendezéssé válik megyénkben a megyei szakköri szemléknek a megrendezése, amelyen az egyes szakörök mutathatják be munkájukat kiállítások és előadások formájában.

A Megyei Honismereti Bizottság — sok más mellett — feladatul tűzte ki a következő évekre a Komárom megyei földrajzi nevek gyűjtésének folytatását és a lehető leggyorsabban befejezését, a honismereti tábor ismételt megrendezését, a honismereti aktívahalózat bővítését, illetve más megyékkel karöltve a folyamatos képzést.

Bizom abban, hogy a fentiek alapján némi áttekintést tudtam nyújtani részben egy szakkör eredményeiről, életéről és problémáiról; részben pedig, valóban csak néhány vonás erejéig, a Komárom megyei honismereti munkáról.

Dr. Berza László

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye segíti a kutatást

A honismereti mozgalmat nem szabad intézményesíteni, de az intézmények segítése nélkül szívfoltok tűnhetnek el az életből.

Különösen három intézményre gondolok: a múzeum, a levéltár és könyvtár segítő szerepére, ezek közül pedig a könyvtárakról kívánok szólni, ahol leggyakrabban és legkönnyebben adatokhoz lehet hozzáférni, ahol a kutatás és megtalálás öröme.

Hogy a helytörténeti vonatkozású adatok könnyebben hozzáférhetőek legyenek, a könyvtárak sokat tehetnek a helytörténeti, helyismereti bibliográfiák összeállításával.

Évek óta húzódozó feladatuk lenne a megyei könyvtáraknak, hogy a hazai sajtótermékekben szétszórt helytörténeti adatokat feltárják. A Budapest Gyűjtemény ezt a munkát elvégezte és a város történeti cikkeket 1200 féle lapból és folyóiratból ki-gyűjtötte, rendszerezte és bibliográfiában közreadta. Ez a kiadvány egyaránt segíti az iskolás olvasót és a tudós kutatót.

A megyei könyvtárak a feladatot megoldani nem tudják, mert sem anyagi, sem személyzeti lehetőségeik egyelőre nem teszik lehetővé, hogy ezer fölötti újságot és folyóiratot átnézzenek, köztük olyant mint a Népszava, amely 100 éve megjelenik, vagy a Vasárnapi Ujság a 70 évfolyamával.

A munkát központilag, a könyvtárakat fenntartó szervek támogatásával kellene elvégezni. Így a nagyrészt csak Budapesten található lapok átnézése nem okozna gondot és mind a tizenkilenc megye anyaga elkészülhetne egyetlen átnézással, míg ha maguk csinálnák, akkor minden könyvtár külön végezné el a hatalmas kutató munkát. A központi feltárással fordítandó költségtől sohasem szabad megijedni, mert mindenképpen tizenkilenced részbe kerülne.

Így állhatna össze a Bodornál és Csomornál lényegesen nagyobb és használhatóbb bibliográfia, amelynek igényét már 1962-ben a gödöllői országos bibliográfiai konferencián megfogalmazták.

A munka végzésében és irányításában a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapesti Gyűjteménye sokat segíthet, mert évek során hasonló munka elvégzésében sok tapasztalatot szerzett.

A Hazafrontot arra kérjük, hogy a könyvtárak fölöttes hatóságait biztassa az országos helytörténeti bibliográfiai munkálatok megindítására.

Tóth Ferenc

Adjuk közre az emlékhelyek, a természeti értékek és a műemlékek jegyzékét

Tisztelt Konferencia! Engedjék meg, hogy a hozzászólásomhoz *Darvas József* író gondolatát kölcsönözzem, aki a I. Honismereti Konferencián még köztünk volt és azzal foglalkozott, hogy a honismereti mozgalom sokat segít a tudományoknak, de a mozgalomnak az a fajta tevékenység a célja, mely különböző társadalmi rétegeknek „a magyar valósággal való bármilyen ismerkedési formáját” biztosítja.

A mozgalom 15 év alatt felnőtt odáig, hogy a kapcsolódó tudományágak bármelyike rendelkezik már olyan társadalmi bázissal, amelyik érdeklődési körénél fogva segíti, támogatja kutató, gyűjtő tevékenységét. Az írásos beszámoló példákat említ

az elmúlt időszak gyakorlatából. Tudott dolog, hogy a felsorolás nem lehet teljes. A honismeret lárgykorét más-más intenzitással művelik az ország területén. Az elmaradt példákat akarom — munkahelyem az Ybl Miklós Műszaki Főiskola részéről, társadalmi munkásként, a Megyei Honismereti Bizottság tagjaként — kiegészíteni.

A beszámolóból úgy tűnik ki mintha a felsőoktatási intézmények közül a pedagógiai intézetek találták volna meg a mozgalomhoz vezető utat. Részt kérnek a többi intézmények is a szocialista hazaismeret nevelés folyamatában és közreműködésüket ajánlják fel, hogy a hon, hazai, ismereti anyaga minél szélesebben gazdagodjék. Miben találhatja meg ezt egy műszaki intézmény? Társadalmi bázist teremt az építéstörténet tudományának, a műemlékvédelemnek. Főiskolánk mind Budapesten, mind Debrecenben részt vesz a népi építészeti emlékek feltárásában. Talán közismert a televízióból Esztergom és a főiskola között kialakult ilyen irányú kapcsolat, de ugyanazt mondjuk el Hajdú-Bihar megye területéről is, ahol nem egy településre koncentrálván, de folyamatában igen értékes munkát végeznek a fiatalok.

A honismereti mozgalomnak produktumra is szüksége van, olyanra, ami a ma emberének nemcsak visszaemlékezést biztosít, hanem a társadalmi előrehaladást, az egyetemes kultúra fejlődését segíti. A főiskolai fiataloknak ez a tevékenysége az utóbbiak közé tartozik. Az esztergomi társadalmi munka eredménye 300 ezer Ft értékű. A számokon túl két döntőbb oka van ennek a munkának:

— a népi építészetben rejlő értékeket tudatosabban lehet beilleszteni a kor építészeti technológiájába;

— személyes részvételével a magyar valósággal ismerkedik meg és nem a múltba temetkezik, hanem megtalálja mind tartalmában, mind formájában azt, ami számára újat jelent.

Itt már meg is fogalmazhatjuk a nevelés és az önművelődés kapcsolatát, mint leglényegesebb mozzanatot.

Az Országos Honismereti Bizottság munkacsoportjai jó úton haladnak a mozgalomban résztvevő szervek munkájának koordinálásában. A Nemzeti Sírkeret Bizottság az Ybl nevet viselő egységeket kereste fel, hogy ápolják méltóan a neves építész emlékét és ne feledkezzenek meg a Nemzeti Panteonban elhelyezett sírjáról. Ez a felhívás megindított egy olyan folyamatot, hogy halálának 100. évfordulójára már a főiskola olyan hagyományokat tud teremteni, amelyek méltó lesz a nagy építész szelleméhez.

Hozzászólásom második részében a mozgalom tömeges jellegének problémájával szeretnék foglalkozni. Itt kapcsolódom a konferencia állásfoglalásához. A honismereti mozgalom szép eredményeket tud felmutatni egyes területeinek (helytörténet, néprajz, krónikairás stb.) vonatkozásában. Értékes anyagokat kutattak, gyűjtöttek össze. De ezeknek az ismeretterjesztésbe való bekapcsolása nem áll egyenes arányban vele. A mozgalomban és az ismeretterjesztésben eltöltött több mint tíz év tapasztalata támasztja bennem azt az igényt, ami értékeink széles körű befogadását teszi szükségessé. Tudom, hogy megszámlálhatatlan helytörténeti tanulmány lát napvilágot, hogy a múzeumok, gyűjtemények látogatóinak száma emelkedik, de azt is látom, hogy az azt igénybevevők köre még szűk. Társadalmi rétegek vonatkozásában gondolom ezt.

Hajdú-Bihar megyei példát hozok egy-két jó, a tömegesség határát érintő programból. Debreceni Kaleidoszkóp néven több éve tart a városismertető fejtörő. Ez évben 3 ezer iskolás korú gyermeket érint. A Korunk Valósága a szocialista brigádokat mozgósítja. Mindkét forma éveken át tartó, egymásra épülő. Nagy lehetőségeket látok a tájprogramok megvalósításában is. Érezzük a Sárreői Napok jó hatását és a különböző társadalmi rétegeket mozgósító erejét. A közvetlen élményeknek a kibontakozását lenne jó meggyorsítani.

Ma azt mondjuk, hogy (az értelmező szótárt idézem) „a honismeret a hazára vagy valamely tájegységre vonatkozó ismeretek összessége...” Bizony nagyon sokat kell tenni az erők összefogásával a felhalmozott értékek közkinccsé tételéért. Az országjárást, vele együtt a haza megismerésére irányuló folyamatot úgy tudjuk gyorsítani, ha kedvet ébresztünk az utazásra, ha az utazáshoz kézikönyv van. Kezünkben van a Rakóczi-emléktúra füzet. Ez ösztönöz az utazásra, még a külföldre is.

Több megye készíti a műemlékek és természeti értékek jegyzékét. Bibliográfiák látnak napvilágot, de szűk körben. Mi lehet a járható út? Nehéz megmondani, de egy javaslatlalt élek. A Hazafias Népfőnt Honismeret c. kiadványa tartalmazza a jövőben egy könnyen kezelhető mellékletet, melyet sorrendben más-más megye készítene el és ebben a mellékletben adja közre az emlékhelyek, természeti értékek, műemlékek jegyzékét. Lehetséges lenne a változások, kiegészítések közlésére.

Bánfai József

A Hazafias Népfront együttműködési szerződésai Baranya megyében

Baranya megye a honismereti mozgalom, a helytörténeti munka számára kedvező körülményeket, gazdag lehetőségeket teremt. E kedvező feltételek lényege az, hogy megyénk

- gazdaságilag, területileg erősen tagolt;
- sok kisközségben a szülőföld szeretete fölerősödik;
- az új, nagyobb egységek kialakulása felé haladó 6—8 községes tanács, a 10—13 községes tsz, a szülőföld szeretetét, a hozzá való ragaszkodást ébren tartja;
- nemzetiséglakta terület;
- változatos, sajátos néprajzi arculatúak tájai; a Duna-mente, a Hegyhát, a Mecsek-alja (ennek kisebb egysége a Zengőalja) az Ormánság, a Zselicység;
- munkásküzdelmének, hagyományainak gazdag történetére tekinthetünk vissza;
- a nagyüzemek, a munkáskolóniák őrzik a múlt és a jelen alakulásának emlékeit.

Mindez kedvező adottság. Ezek a honismereti mozgalom eredményes munkáját megkönnyíthetik. Ugyanakkor magasfokú társadalompolitikai felelősséget, követelményeket támasztanak a mozgalmi munka minden területén.

Mi nemcsak egy eltelt időszak eredményeit mérjük. Munkánkat kitűzött céljainkkal és a társadalmi követelményekkel szembesítjük. 1970-ben 300-nál több községünkben 52, 4 városunkban 8 szakkör működött.

A következtetés, a tanulság világos volt: üzemek, gyárak, munkásteleplések felé kell törekedni, a szakszervezetekkel együtt munkálkodva. A Szakszervezetek Megyei Tanácsával együttműködési megállapodást kötöttünk és az SZMT Üzemtörténeti Albizottságot hozott létre a HNF Honismereti Bizottságához kötődően. Az eredményesen működő iskolai szakkörök jobb irányítása érdekében a KISZ-nek Ifjúsági Honismereti Albizottság alakítását javasoltuk.

Hazánk, megyénk 25. és 30 éves felszabadulási ünnepségei a honismereti-helytörténeti munkában nagy érdeklődést váltottak ki. A „Baranyai Művelődés” 1969-ben és 1974-ben — egy régebbi kiadású emlékkönyv alapján — közölte községeink felszabadulási időpontját. Az újraközlésből is hiányzott 40 község adata, újabb negyvené pedig nem volt valóságú. A kiadványt mozgalmi munkánkban hasznosnak értékeljük, az adatokat újragondolásra érdemesnek tartottuk. A feladatok kitűzése alkalmasnak látszott új honismereti csoportok alakulására, a felszabadulás körülményeinek és az azóta eltelt események értékelésére, feldolgozására. Honismereti Bizottságunk e feladatokkal kapcsolatos jelzésére a pártarchívum — most már 5 forrásadat alapján — összeállította a megye községeinek felszabadulási kronológiáját. Reméljük mielőbbi megjelentetését. Ez a honismereti mozgalom politikai munkáját, fontosságát újólag bizonyíthatná.

A Magyarország felfedezése sorozat a honismeretre, a közéletre ma még fel nem mérhető nagy hatást gyakorol. Az eddig megjelentek közül két könyv Baranyával foglalkozik, a harmadik Szeged és Pécs összehasonlítását is adja, a negyedik pedig megyénk 40 községének néveredését említi. Ez lehet igaz is, nem is. Mindenesetre újabb lehetőség az igazság honismereti tisztázására.

A megyei tanács vb 1971. március 19-én határozatot hozott a 25 kötetes Baranya Monográfia kiadására. Eddig megjelent a munkaszervezet 3 dokumentumkötete. Kiadták a népi demokratikus korszak legfőbb intézkedéseinek gyűjteményét is. A földrajzi helynevek gyűjtése befejeződött. A megyei tanács vb ugyanakkor elrendelte a községi krónika írását is. A szakmai munkát a levéltár irányítja. A községkrónikát minden év végén a tanácsülés hagyja jóvá és a munkának a Hazafias Népfront is részese. A levéltárral a közös munka érdekében 1971-ben együttműködési szerződést kötöttünk.

Az e területen folyó nagyjelentőségű munka sürgeti, hogy a tapasztalatokat, a további lehetőségeket feltárjuk, s ezzel a honismereti mozgalom fejlődését segítsük.

Honismereti mozgalmunk, feladataink megvalósítása érdekében mintegy 40 cikket írtunk, zömét a bányászlapba.

Az elmúlt öt évben megyénkben sokféle honismerettel kapcsolatos írásmű: üzem és tsz történet, tanulmánykötet, cikk, visszaemlékezés jelent meg. Ezek az érdekelt szervek nagyobb támogató kedvét dicsérik. Igazolják azt is, hogy a történelmi elem-

zésre alkalmas alkotók száma növekedett. A honismereti mozgalom érdeke most azt kívánja, hogy a megjelent művek kritikai elemzése, ismertetése segítse az új alkotások megszületését.

Időnként, eseményekkel kapcsolatban felélénkül a varbarátok, a múzeum- és műemlékbaráti körök munkája. A levéltárhoz kapcsolódó baráti kör alakításának igénye is jelentkezik. Nagy érdeklődést váltanak ki a honismereti pályázati felhívások. Szeretnénk tervszerűen irányítani a figyelmet a népfront előtörténetére, mai életének a felszabadulás utáni fejlődésére, alakulására.

Az 1973—74-es évek évfordulós eseményei, a program-egyeztetések során szélesebbé vált a népfront, a honismereti mozgalom tömegkapcsolata.

Nagy érdeklődést váltott ki a Pécsi Honismereti Akadémia.

Befejezésül két politikai kérdéscsoportot kell megemlítenem:

1. A társadalompolitikai állásfoglalásokban, döntésekben nagy felelősséget jelent az a tény, hogy:

— a társadalmi fejlődés, a megoldásra váró feladatok érdekében objektív kérdéseket tesz fel (problémát jelez).

— a társadalom, az egyén erre szubjektív választ ad (vagy felismeri vagy nem),

— az objektív kérdés a megoldás lehetőségeit is felkinálja,

— a lehetőségek között a legjobb is megtalálható,

— legjobb megoldás csak egy van, a többi rosszabb,

— feladatunk a legjobbat kiválasztani,

— kísérleti lehetőség nincs; a döntés egyszeri és megismételhetetlen.

A honismeret felelőssége azért nagyobb, mert a társadalom fejlődési törvényszerűségeit elemzi, összegezi, rögzíti. Lényegében ott, ahol az emberek maguk formálják történelmüket.

2. A HNF most — tekintélye növekedése alapján — kettős feladat teljesítése előtt áll:

— az egyik, hogy a népfrontbizottságok, munkabizottságok hozzáértését biztosítsa, kezdeményező készséget állandóan növelje, a népfrontmozgalom céljainak valóra váltása érdekében;

— a másik, hogy a társadalom mind szélesebb rétegei, szervei a HNF kezdeményezését sürgetik, várják. Elismerik, igénylik a HNF irányító munkájának érvényesítését több területen. Ilyen pl.: a környezetvédelem, a szolidaritás, az SZMK, az olvasómozgalom, a honismeret-helytörténet.

E feladatok sikeres megoldása érdekében a mozgalmunkat segítő országos szervektől azt várjuk, hogy hirdetett és vállalt elveik valóra váltását megyei szinten biztosítsák. Feladatukat ne tekintsék befejezettnek a meghirdetett elvekhez való csatlakozással. Megyei szerveiket is tájékoztassák a vállalt feladatokról és szorgalmazzák, hogy abban kapcsolatkeresés útján eredményes munkát végezzenek.

A HNF-nak pedig az a kötelessége, hogy a megnövekedett feladatait a legjobb lehetőségek alkalmazásával eredményesen teljesítse.

